

Sturla Bjerkaker

ÖPIRING

Väljapaistev öppeviis

Öppekeskus Tõru

2023

Rahastanud
Euroopa Liit

Erasmus+ projekt „Iseolemise julgus ja koostegemise tarkus“
(Õppekeskus Tõru, 2023)

Norra keelest tõlkinud Sigrid Tooming

© Sturla Bjerkaker, 2006

© Õppekeskus Tõru, 2023

ISBN 978-9916-4-2205-2 (trükis)

ISBN 978-9916-4-2206-9 (pdf, www.tõrukoolitus.ee)

SISUKORD

EESSÕNA.....	5
TUTVUMINE JA SISSEJUHATUS	7
<i>Aga kes sina oled?</i>	9
ÕPIRINGI PEDAGOOGIKA	10
<i>Pedagoogilised põhimõtted</i>	11
ÕPIRINGI VISIOONID.....	13
<i>Õppimine ilma süütundeta</i>	14
<i>Tegutsemine ja koostöö</i>	14
<i>Kolmas tee õppeks</i>	15
ÕPIRINGI MEETODID.....	16
<i>Võtetest pedagoogikani</i>	17
<i>Õppimine teadmiste jagamise teel</i>	18
<i>Pedagoogilised nõuanded</i>	19
ÕPPEKAVAD JA EDASIJÕUDMINE ÕPIRINGIS	21
<i>Kompetentsuse arendamise kolm astet õpiringi abil</i>	25
MÕISTED JA ÕPIRINGID.....	26
ÕPIRINGI ORGANISEERIMINE JA JUHTIMINE	31
<i>Spontaanne õpiring (alt üles aspekt)</i>	32
<i>Plaanitud õpiring (ülalt alla aspekt)</i>	32
<i>Ringijuht – primus inter pares</i>	33
<i>Kolm juhitud</i>	35
ÕPETAJATEST JA RÜHMAJUHTIDEST – ÕPIRINGI PEDAGOOGILISEST JUHTIMISEST	36
<i>Hea täiskasvanukoolitaja kriteeriumid</i>	37
<i>Ringijuhi vastutus</i>	39
ÕPIRING JA OSALEJAD.....	40
<i>Osalejate tüübid</i>	42
ÕPIRINGIDELE SOBIVAD AINEVALDKONNAD	44
KUIDAS ÕPIRING TÖÖTAB?.....	48
ÕPIRING ALGUSEST LÕPUNI	50
ÕPIRING JA TULEVIK	52
<i>Õpiringiga manipuleerimine</i>	52
<i>Tagasiminekest tagasitulekuks</i>	53
KIRJANDUS JA VIITED	55
LISA	57
<i>Õpiringi ajalugu</i>	57

„Teadmusühiskonnas vajame sellist täiskasvanuõppe süsteemi ja mudelit, mis oleks inimesekeskne kogu elu vältel, sellist mudelit, mis toetaks pealehakkamist ja ise oma õppeprotsesside juhtimist.“

Paulo Federighi, professor, Firenze

EESSÕNA

See raamat kõneleb sellest, kuidas me õpiringe teeme¹ ja miks. Lisaks sellest, kuidas me plaanime, alustame, organiseerime, juhatame, korraldame ja anname hinnangu õppemeetodile nimega „õpiring“. Edasi annab raamat teada, mis on õpiring ja miks on see hea pedagoogiline vahend täiskasvanuõppes, eriti kui õpe – nagu tihti juhtub – on ühendatud enesearengu, emantsipatsiooni, võrdsuse ja demokraatiaga. Raamat käsitleb õpiringi funktsiooni ajaloolisest perspektiivist ja visandab võimalused tuleviku õpiringiks.

Raamatu eesmärk on selgitada ja näidata, kuidas õpiringil võib olla tähtis funktsioon „kolmanda toimimisväljana“ elukestvas õppes – see on alternatiiv ja täiendus õpiareenile koolis ja tööelus.

Raamat hõlmab õpiringi kui meetodit, kus õppimine on seotud kogukondliku arenguga, kodanikuaktiivsusega, demokraatia arendamisega, juurdepääsuga uutele õppevõimalustele, autonoomse õppega ja õppega, mis soodustab osalust ühiskonnaelus. Sel viisil võib õpiringi näha ka kui demokraatia tööriista. Raamat sõandab isegi propageerida „aeglast õpet“, säärast õpet, mis võimaldab dialoogi, mõtestamist, küpsemist ja tarkust.

Raamat näitab õpiringi kui õppimispaika, kus valitseb „tasakaalustatud vestlus“;² mis on vaba survemeetoditest, varjatud või hämavatest motiividest, võimu kuritarvitamise mehhanismidest – see on säärane vestlus ja dialoog, mille ainus siht on edendada õpet kogemuste vahetamise ja teadmiste jagamise kaudu, luues niiviisi sünergiat, kus viis pluss viis on enam kui kümme.

Edasi käsitleb raamat õpiringi praktilisi külgi: kuidas seda organiseerida, plaanida, rahastada, käivitada, juhtida, läbi viia, lõpetada ja hinnata.

¹ Selles raamatus kasutatakse klassikalist terminit „õpiring“ õppe kohta, mis toimub „organiseeritult ja dialoogi teel väikestes autonoomsetes rühmades“. Samasuguseid õppemeetodeid ja õppeareene nimetatakse ka teisiti. Neid termineid defineerin ja kirjeldan ma edaspidi.

² Mõiste „tasakaalustatud vestlus“ pärineb Saksa sotsioloogilt Jürgen Habermaselt. Vt mh „Kommunikativt händslände. Texter om språk, rationalitet och samhälle“, Daidalos, Göteborg 1988.

Kirjeldan raamatus õpiringi kui õppemeetodit ja tööriista, et demokraatiat alal hoida ja uuendada. Samuti võib see olla uute demokraatiate ehitamise vahend. Töö õigluse ja võrdsuse eest on pidev võitlus, mis ei sõltu põlvkonnast, kuni võim on ebavõrdselt jaotunud. Indiviid, klass ja rahvas peavad samasugust võitlust, isegi kui see ei toimu samal ajal kõigis riikides ja kultuurides.

Töö selle heaks, et kõik saaksid võimaluse teadmisi omandada ja õppida, ongi juba töö võrdsuse ja demokraatia heaks. Õpiringi kui õppemeetodi positsiooni tugevdamine tähendab selle sihi tugevdamist veelgi enam. Selline on minu vaatenurk.

Raamat on kirjutatud pedagoogidele, koordinaatoritele, õpetajatele, ringijuhtidele, aktivistidele ja õppuritele.

Pooleaastane õppe- ja töölähetus Inglismaale aastal 2003, õppeasutusse National Institute of Adult and Continuing Education (NIACE), pakkus inspiratsiooni ja võimaluse arendada kogemusi, oskusi ja mõtteid põhjamaisest õpingist. Lühem viibimine Göteborgis Põhjamaade Rahvaakadeemias³ võimaldas mul projektiga edasi minna.

Raamat on ilmunud kahes väljaandes, üks norra ja teine inglise keeles. Suur osa sisust on mõlemas sama, aga olen teinud vastavalt norra ja inglise oludele mõningaid kohandusi. Muu hulgas on ingliskeelses versioonis rohkem juhtumiuuringuid ja näiteid, mille kaasautor on Judith Summers.

Seepärast on mul põhjust tänada NIACE-t, Täiskasvanuhariduse Liitu, Norra Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Põhjamaade Rahvaakadeemiat nii erialase kui ka majandusliku abi eest mõlemas keeles raamatu lõpetamiseks.

Pean kindlasti lisama, et see ei ole ainuisikuliselt minu töö. Paljud raamatu ideed pärinevad aktiivsetest keskkondadest, kus on pikema aja vältel arutatud õpiringi kasutamise tingimusi ja võimalusi moodsas ühiskonnas projekti kaudu „Kohalik õpiring“. Head kolleegid on raamatu teksti läbi vaadanud ja teinud selle kohta hindamatuid märkusi. Tänu ka teile kõigile!

Raamatu sisu eest vastutab siiski allakirjutanu.

Oslo, jaanuar 2006

Sturla Bjerkaker

³Põhjamaade Rahvaakadeemia rajati 1968. a Põhjamaade rahvahariduse ja täiskasvanukoolituse keskusena, mida rahastas Põhjamaade Ministrite Nõukogu. 2004. a suvel akadeemia tegevus lõpetati vastavalt Põhjamaade Ministrite Nõukogu otsusele.

„Kui inimesed räägivad teistest inimestest, siis on seda enamasti igav kuulata. Aga kui nad räägivad endast, on see peaaegu alati huvitav.“

Oscar Wilde

TUTVUMINE JA SISSEJUHATUS

Siin peatükis räägitakse sellest, kui tähtis on ennast tutvustada ja saada omavahel tuttavaks, enne kui õpe üldse toimuda saab.

Kujutlege, et saabute esimest korda õhtusele koolitusele või õpiringi. Sisenete helerohelisse külmalt valgustatud ruumi, leiате vaba tooli ja võtate vargsi istet. Keegi on tulnud enne teid, nii et ruumis istub juba inimesi. Enamik neist paistavad üsna ujedad ja ebakindlad, nende ilme on kinnine. Ruumi astub õpetaja. Ta asub kohe õpetama. (...) Poole tunni pärast taipate, et kogu õpetaja jutt on teist mööda läinud, sest teie aju on olnud tegevuses mõistatamisega, kes küll on need teised inimesed koolitusel ...

Õpiringides, täpselt nagu koolitustel ja klassis, on otsustava tähtsusega „eelsoojendus“, enne kui õpe saab alata. Me peame midagi tegema, et õppele avaneda. Rootsis nimetatakse seda „õpiringieelseks pehmeks alguseks“. Kuna õpe õpiringis põhineb peamiselt kommunikatsioonil, dialoogil ja kogemuste vahetamisel teiste osalejatega, siis on otsustava tähtsusega, et me kulutame eelnevalt piisavalt aega, et üksteisega tutvuda ja üksteist usaldama hakata. Just nii peame alustama. Igasugune õpe eeldab usalduse loomist. On terve rida meetodeid, selleks et „tutvuda“ ja „kokku saada“, „eelsoojendust teha“ ja usalduslik õpikeskkond luua. Küllap teate palju selliseid. Kõige tähtsamad ei olegi ehk võtted, vaid arusaamine, et see on tähtis. Siis teete seda omal moel, just sel moel, mida peate endale sobivaks.

Võib-olla teen *mina* seda nii:

Mis su nimi on?

Ei, vabandage väga!

Sellisel juhul oleks tõesti kõige viisakam ise ennast enne tutvustada. Minu nimi on Sturla Bjerkaker. Olen sündinud 15. septembril 1947. aastal Neitsi tähtkujus. Kasvasin üles teise maailmasõja järgsetel aastatel Trøndelagi väiketalus. See oli ülesehitusaeg ja valimised võitis Einar Gerhardsen. Kõike nappis ja ma kandsin oma vanema venna riideid. Välikemmerg oli laudas. Igal laupäeval sain ennast pesta köögipõrandal plekk-kausis. Vesi kruusis, millega mu pead

loputati, oli kuumenenud uue elektripliidi raskel metallkaanel, mis kattis suuremat põletit. Mäletan siiani, mis tunne oli, kui pähe valati tulikuuma vett. Mu vanemad elasid koos minu vanavanematega. Isal oli kindel, turvaline ja alamakstud töö „raudteel“ (aga kogu pere sõitis rongiga tasuta), vanaema hoolitses kahe lehma, sea, mõne lamba ja kana eest ja organiseeris igal nädalal kohaliku poisteklubi. Seal meisterdasime puust, nahast ja tinast asjakesi, mis lootsiti välja jõulumüügil vaeste Aafrika laste toetuseks, meie aga saime kakaod ja kukleid. Ta tegutses aktiivselt ka sisemisjonis. Emal oli ühistupoes osajatöö. Isa ja mõned naabrid olid selle poe oma jõududega avanud. See oli ühistuliikumise ja kogukondliku tegutsemise aeg. Vanaisa sõitis ringi oma vana punase Tempo Lett 125 cm³ mootorrattaga ja käis maju värvimas, kuni jäi ühel päeval veoauto alla ja tal tuli vasak käsi amputeerida. Viimastel eluaastatel istus ta toolil ja kannatas valu käsivarres, mida enam ei olnud. Vett saime maja kõrvalt kaevust. Väiksenä seoti mind aidasamba külge, et ma kaevu ei kukuks. Hiljem organiseeris isa mõnede naabritega kohaliku ühistu, mis tõi vee ojast majadesse, kaevates talgute korras kraave. Südatalvel võis vesi torudes ära külmuda ja mehed pidid gaasipõletid käiku laskma, et vesi jälle ringilema hakkaks.

Minu lapsepõlves oli peaaegu alati keegi kodus ja suved olid peaaegu alati kuumad, päikeseküllased ja haljendavad. Vähemalt nii on mul meeles mu lihtne, aga turvaline lapsepõlv ... Olen tegelnud palju aastaid täiskasvanuõppega ja minu erilise huvi on pälvinud seoste nägemine elukestva õppe ja arengu, demokraatia, kodanikuaktiivsuse ja ühiskonnaelus osalemise vahel. Kui ma lisan sinna veel poliitilise arengu ja muu välise mõju, siis usun, et mu lapsepõlv ja noorusiga on mänginud olulist rolli neis valikutes, mis ma olen elus teinud, ja neis hoiakutes, mille olen omandanud.

„Võib-olla on see, mida inimene öelda tahab, vormunud lapsepõlves ja ülejäänud elu kulubki selle öelda üritamise peale?”

Barbara Hepworth, Briti kunstnik

Aga kes sina oled?

Ma ei tea, kes sa oled. Aga olen mõelnud, kes sa võiksid olla. Kirjutamise ajal on mul mõttes mõlkunud järgmised neli (osaliselt kattuvat) rühma:

Sa oled *õpetaja* ja/või õpiringi juht, mentor, täiskasvanuõppe nõustaja. Sa oled õpetaja, kes soovib oma õppemeetodeid arendada ja võib-olla muuta. Sa soovid võib-olla korraldada õpet väiksemates, iseseisvates rühmades. Sa püüad leida (täiskasvanute) õppeks optimaalseid tingimusi. Ja sa soovid, et ka sinul oleks lõbus: sa soovid nii õpetada kui ka õppida.

Sa oled *õppejõud*, teadustöötaja, ülikooli lektor või professor, kes tegeleb elukestva õppega, rahvahariduse traditsiooni ja ajaloo, õppemeetodite arenguga ja sellega, kuidas õppimine inimesi kujundab. Sa teadvustad seoste olulisust ja seda, et eneseusaldus on õppimisel tähtsal kohal, ning soovid ühendada oma uurimistööd ja teooriaid veelgi enam praktikaga.

Sa oled *konsultant*, nõustaja, töötad koolis või koolitad täiskasvanuid, ja teed arvatavasti rohkem tunde, kui peaksid, ministeeriumis, katusorganisatsioonis, haridusühingus või vabatahtlikus organisatsioonis. Isiklikust huvist ja enda peale võetud kohustusest soovid sa laiendada oma silmaringi ja näha uue nurga alt täiskasvanuõppe meetodite mitmekesisust ja seda, kuidas õpe on (või peaks olema) seotud arenguga muu hulgas sotsiaalselt ebasoodsamas olukorras rühmades.

Sa oled idealist, aktivist, kohalike väärtuste vabatahtlik säilitaja, kes suhtub õppesse kui kohaliku arengu ja lähikeskkonna probleemide lahendamise vahendisse. Sa organiseerid inimesi, kes tulevad kokku rühmadeks, ja tahaksid teada, kuidas rühmad saavad kõige paremini koos õppida.

Lisaks neile neljale tüübile võid sa olla ka poliitik, mõne ühingu või klubi esimees, üliõpilane, aktiivne osaleja, tuletõrjuja, musta- või valgenahaline, mees või naine – ühesõnaga kaaskodanik.

Igatahes oled väga teretulnud selle pisikese raamatu juurde!

„Mõned vestlused võivad olla suisa ohtlikud; need võivad muuta elu ja ühiskonda.”

Hanif Kureishi, Briti kirjanik

ÕPIRINGI PEDAGOOGIKA

Selles peatükis tutvustatakse õpiringi pedagoogikat. Tutvustus toob ilmsiks seosed 19. sajandi lõpuga ja püüab sel viisil põhjendada õpiringi omapärast funktsiooni ja pedagoogikat.

Üle saja aasta on kool, töökoht ja kohalik õpiring vastutanud oma osa eest õppekavas suures riiklikus projektis, mis pidi tootma haritud ja ühiskondlikult aktiivseid kodanikke. Säärase tööjaotuse olulisus ei peitu sisulises liigenduses, ka mitte pedagoogikameetodite erinevuses, vaid selles, et ühiselt on need hõlmanud haridus- ja õppetegevuse laia spektrit. Üheskoos on esitatud väljakutse õpihimule ja õpioskustele, mis on seotud mitmekesisuse ja mitmekülgsusega meie sotsiaalsetes ja füüsilistes õpikeskkondades. Seni on õpiring olnud eelkõige seotud kohaliku õppega. Tulevikus ei pea see nii jääma. Raamat tutvustab teisigi õpiringi toimimisvälju.

Õppimine on sama vana kui inimene. Õppimine toimub igal pool, kus inimesed tegutsevad. Sa ei saa õppimist vältida! Suur hulk õpet toimub enam-vähem juhuslikult. Lapsena ei teadvusta sa endale, et õpid emakeelt. Aga sa tõepoolset teed seda. Sa *omandad* selle.⁴ Noorena oma esimesel töökojal õpid sa, kuidas toimida just selle ettevõttekultuuri raamides. Ja ajapikku saab sulle selgeks, et tegelikult toimub õpe.

Õpe leiab enamasti aset kommunikatsioonis ja interaktsioonis kahe või enama inimese vahel. Näiteks sina ja õpetaja tegutsete koos õhtusel kursusel. Või sina ja su sõbrad kohtuvad kohvikus. Või siis suhtlete veebis. Töökaaslased ajavad lõunalauas juttu. See võib olla ükskõik milline isikute ühendus: õpe toimub! Suurem osa õpet toimub mitteametlikult, mitte õppeks organiseeritult. Seda nimetatakse ka juhuõppeks, vaikivaks õppeks, kultuuriliseks õppimiseks või tahtmatuks õppimiseks.

Leiame õpiringi kui õppevormi tihti mitteametliku õppimise ja organiseerituma, planeerituma ja formaliseerituma õppe ristumiskohast.

⁴Inglise täiskasvanupedagoogika professor Alan Rogers ütleb oma raamatus „What is the difference?” (NIACE, Leicester 2003), et inimene *omandab* esimese keele (emakeele), kui *õpib* teist keelt.

Viimasel sajal aastal on Lääne-Euroopas ehitatud üles tugevad demokraatiad. Rahva-
haridus, võrdsed võimalused õppimiseks kõigile ja humanistlikud õppemeetodid suurele osale
elanikkonnast on olnud säärase arengu tähtis tagajärg. Tänapäeval on – eelkõige Põhjamaades
– kõigis ühiskonnasoppides hästi arenenud demokraatlikud institutsioonid. Aga demokraatia
ise – kui dünaamiline organism – funktsioneerib aina enam kui „teenindav demokraatia“, kus
elanikud rahulduvad passiivse tarbijarolliga ja võtavad seda – „ostlevad“ –, mida demokraatial
on pakkuda. Kui kasutada mõõdupuuna valimisaktiivsust, siis näeme viimasel ajal, et meie
maade demokraatia nõrgeneb. Samasuguseid tendentse näeme teisigi mõõdupuid kasutades:
raske on saada rahvast „tänavatele“. Koos teiste mõjuteguritega võib õpiring aidata kaasa sää-
rast arengut parendada ja muuta. Aga selleks vajab ka õpiring uuendamist.

Pedagoogilised põhimõtted

Kui vaadelda õpiringi ajaloolisest perspektiivist, näeme, et õpiringi pedagoogika rajaneb tea-
tud põhimõtetel, ütleb rootsi rahvaharija Inge Johansson⁵. Need tunduvad üldkehtivad ka
täna ja homsetes õpiringides. Põhimõtted on järgmised:

- *Isiklik aktiivsus* ja iseseisvus. See eeldab, et osalejad loevad ja tutvuvad materjaliga, mille
õpiring tööks välja valib, ja valmistuvad niimoodi kokkusaamisteks.
- *Ühistegevus ja koostöö*. Lähedane ja usaldav suhtlus mängib olulist osa tööõhkkonna loo-
misel ja õppetulemustes.
- *Mõjutus ja vastutus*. Õpiringi töö peab lähtuma osalejate huvidest ja vajadustest ning osa-
lejal peab olema võimalus tööd mõjutada ja selle eest vastutada.

Töö õpiringis peaks lähtuma ka järgnevatest pedagoogilistest teesidest:

- Täiskasvanud on kõige paremini motiveeritud õppima, kui teadmistel on seos nende elu-
olukorraga.
- Täiskasvanud õpivad kergemini, kui nad saavad olla aktiivsed ja mõjutada oma õpiolu-
korda.
- Täiskasvanutel on vastuvõtlikkus ja kogemused, millele õpet rajada ja mida peaks kasu-
tama õppematerjalina.

⁵ Inge Johanssoni sõnul: „Juhataja on *primus inter pares*, esimene võrdsete seas. Pedagoogiline idee võiks kokku-
võetult olla „üksteiselt õppimine“, sest lähtutakse iga osaleja kogemustest ja teadmistest.“ („Rahvale ja rahva
kaudu. Õpiühingu tegevuse ideedest ja arengujoontest“, Stockholm 1985).

- Täiskasvanud on huvitatud õppimisest, selleks et lahendada konkreetseid ülesandeid või probleeme.
- Täiskasvanud õpivad kergemini, kui teooria ja praktika ei ole lahus, vaid on õppeprotsessis loogiliselt ühendatud.⁶

Õpiring võib oma parimal kujul olla inimlik, lihtne ja ohutu õppimisviis täiskasvanutele, kellel on näiteks madal eneseusaldus ja enesehinnang. Aga õpiring võib olla ka nõudlik. See eeldab osalejatevahelist aktiivsust ja dialoogi ning üksnes erandkorras võib jätta vastutuse õpetajale või eksperdile, kes on ringil külas. Tavaolukorras moodustab õpiringi rühm võrdseid inimesi.

⁶ Teesid on pärit Anders Nordby et al.: „Kohalik õpiring – võimekuse arendamise kolmas areen?“ Täiskasvanuõppe ühingu raport, Oslo 2002.

„See algas ühel 1953. aasta sügisõhtul. Hulk raseduse lõppjärgus naisi pigistasid end Lillestrømi algkooli pisikestesse pinkidesse, katsudes oma kõhtu ära mahutada. (...) See oli Vabaharidusliidu kirjandusring. (...) Tookord nad veel ei teadnud, et mõned neist tulevad ka viiskümmend aastat hiljem kokku, et arutleda raamatute üle (...).”

Dagbladet, 23. detsember 2003

ÕPIRINGI VISIOONID

Selles peatükis tutvustatakse mõningaid visioone tuleviku õpiringideks. Miks, millal, kus ja kuidas saaks õpiringi kasutada? Kas see võiks meile midagi pakkuda ja „*What’s in it for me?*”⁷.

Tulevik tuleb rajada teadmistele ja tarkusele. „Tulevikus peame elama oma mõistusest.”⁸ Oleme kõik tuleviku ehitajad selles mõttes, et oleme kaaskodanikud ja osaleme rohkem või vähem ühiskonna ja iseenda elu vormimises. Küsimus on: kuidas me oma elu kujundame? Ja mil määral soovime ennast ise juhtida? Meie ajal on palju võimalusi passiivsuseks. Arenenud lääne demokraatiate „teenindav demokraatia“ pakub meile toimimisvälju osalemiseks, aga võime ka jääda pealtvaatajaks. Riik pakub meile teid, vett ja kanalisatsiooni, erafirmad pakuvad elektrit, paremat tervist ja välimust, poeketid ja ostukeskused müüvad meile „kõike“, mida vajame, ja enamgi veel, ning haridusasutused pakuvad haridust, haridust ja veelgi enam haridust. Ometi on aina enam täiskasvanuid, kel puuduvad kõige algelisemad oskused, et rahuldavalt lugeda ja kirjutada, selleks et keerukas ühiskonnas hakkama saada.

Hoolimata sellest pisut süngest pildist osalevad väga paljud täiskasvanud igal aastal Norras õppetegevuses: koolides, täiskasvanuõppe keskustes, ülikoolides, õhtustel kursustel, vaba- ja tahtlikes organisatsioonides ja erinevat tüüpi autonoomsetes rühmades, nagu näiteks õpingid. Aga tänapäeval suhtuvad paljud õpiringi kui üsna haruldasse nähtusse. Seda peetakse vanaaegseks ning see esindab stressivaba ja vahest liiga aeglast õppeviisi, sest võtab arvesse iga üksiku osaleja mõtlemise kiirust ja panust ühisesse õppesse.

Siin paistab olevat vastuolu: ühest küljest suhtutakse õpiringi kui iganenud nähtusse ja teisest küljest kohandab selle metoodika end erinevate osalejate õpitempoga. Kui selle metoodikat usaldada, siis seisab inimene kahe valiku ees. Kas püüda säilitada või taasluua „vana“

⁷ „Mis mina sellest saan?” (ingl k)

⁸ Endise haridusministri Gudmund Hernesi tsitaat.

õpiringi või hoopis üritada muuta meetod atraktiivsemaks, pakkudes sellele taassündi ja seda ümber korraldada? Käesolev õpik püüab teha viimast. Milles see seisneb?

Õppimine ilma süütundeta

Ajaloolane Espen Schaaning väidab, et üks õpetamise tagajärg on süütunne, mida see kuulaja-tes tekitab.⁹ Ta toetub teaduspõhise erialateabe vahendamisele. „Esiteks teeb humanist kunstliku vahe sisse nende vahel, kes teavad, ja nende vahel, kes ei tea“, ütleb ta, ja jätkab: „See, kes õpetab või esitleb oma teadustöö tulemusi, esineb kui millegi omanik, mida teistel ei ole. Ta seab ennast valdkonna eksperdi rolli. Teiseks teeb ta kõik, mida suudab, et veenda kuulajaid, et ka nemad peaksid neid teadmisi omama ... Kolmandaks käitub ta, nagu teaks ta rohkem, kui teada annab ... Neljandaks pakub ta ennast kui lahendust rahva ignorantsusele: küll tema juba jagab, mida publikul ei ole.“ See *süüdlaseks tembeldamine* algab Schaaningi järgi juba algklassides. Seal seatakse laps silmitsi kõige sellega, mis tuleb ära õppida. Hiljem – kui asjad on ajapikku õpitud –, hakatakse mõõtma „õpilünki“, see tähendab seda, mida õpilane ei tea, aga *peaks* teadma.

Süütunne õppimisel (või puudulikul õppimisel), nagu Schaaning seda kirjeldab, on täiesti erinev õppimise olemusest õpiringis. Kuna õpiring peab pakkuma ja pakubki õpet ühesugustel ja võrdsetel tingimustel, arvestades osalejatega ja nende teadmistepagasiga, pakub õpiring õpet süütunde ja alanduseta.

Tegutsemine ja koostöö

Õpe ideaalses õpiringis on ka tegevusõpe. Õppurina lööd sa aktiivselt kaasa oma õpiprotsessis ja edusammudes. Õpiringis osaledes on võimalik väljendada, hinnata, aktsepteerida ja austada igas indiviidis peituvaid omadusi.

Õpiring pakub võimalust harjutada koostööd ja probleemide lahendamist. Õpiring pakub kohta, kus suhelda ja kuhu kokku tulla, kohta, kus ühiselt õppida: õppida teadmiste jagamise kaudu.

Erinevalt ühiskonna kontekstist, kus suur osa õppekavadest on allutatud riiklikule kontrollile, pakub õpiring niisugust lähenemist, kus õppekavad luuakse alt üles.

⁹ Schaaning, Espen „Teadus kui loodud teadmine“, Spartacus Forlag, Oslo 1997.

Töö õpiringiga võib olla lõbus. Õpetamine ja õppimine toimub dünaamilise koosmänguna.

Missugune teine meetod annaks sulle võimaluse olla ühtaegu õpetaja ja õpilane? Õpiringis osalemine annab juurde eneseaustust ja eneseusaldust. Ja *need* on olulised eeltingimused edasiseks õppeks ja isiklikuks arenguks.

Kolmas tee õppeks

Õpiring pakub õppeks kolmandat teed. Ühiskondlik kontekst, kuhu õpiring paigutub, on õppekavana võib-olla kõige olulisem. Seetõttu peab õpiring arendama probleemmeetodile suunatud pedagoogikat – küsimuste esitamise pedagoogikat. Just küsimused erutavad inimesi.

Erinevates sotsiaalsetes rühmades ei ole teadmised ikka veel ühtlaselt jaotunud. Haridustase Lääne-Oslos on üldiselt kõrgem kui Ida-Oslos. Sotsiaalsed tingimused ühelt poolt ja õppimisvõimalused ja -stiimulid teiselt poolt on omavahel seotud. See, millisesse ühiskonnakihti või etnilisse rühma sa kuulud, ütleb sinu haridustaseme kohta palju. Kui me sellist ebavõrdsust loomulikuks ei pea, oleme tänapäeva Norras hariduse ja õppimise mõttes keerulise probleemi ees. Seda ei saa lahendada, kui rohkem inimesi ei osale ühiskonna ülesehitamisel ega muutu aktiivseteks kodanikeks.

Mõistagi ei saa õpiring sääraseid probleeme üksi lahendada, aga see võib olla kohtumiskoht ja vahend neile, kes märkavad ja tunnistavad probleemide olemasolu, soovivad rohkem teada saada sotsiaalse ebavõrdsuse jm kohta ja tahavad midagi ette võtta, et ühiselt olukorda parandada. Õpiring pakub nii enda kui ka teiste abistamise vahendit neile, kes peavad õppimist ja teadmisi peamiseks.

Õpiringi rakendamine. Toon siin ära näite, mis kirjeldab õpiringi rakendamist (The Study Circle Resource Centre, New York 2003):

„Ühe suuremahulise õpiringi programmi raames koondusid kohaliku kogukonna liikmed, inimesed linnast või maapiirkonnast mingiks kindlaks ajaks õpiringidesse. Kõik õpiringid töötasid samade küsimustega ja püüdsid leida lahendusi kogu piirkonnale. Õpiringi lõppedes kohtusid kõik osalejad suurel piirkondlikul üldkogul, et töötada edasi ideede ja lahendustepanekutega, mis ringides sõelale olid jäänud. Õpiringi programm viis terve rea ettepanekuteni, mida teha ja muuta. Ilma abita ei oleks üksikorganisatsioon ega -isik nii tõhusat programmi suutnud läbi viia.“

„Õpiringi metoodika annab palju võimalusi erinevatele küsimustele, töövaldkondadele, huvidele ja meetoditele.”

Henry Blid, 2000

ÕPIRINGI MEETODID

See peatükk käsitleb õpiringi meetodit, mis võib koosneda mitmest meetodist, nii traditsioonilisest kui ka moodsamast.

Õpimeetodina on õpiring teinud läbi mitu pedagoogilist epohhi ja muutnud profiili vastavalt ühiskondlikele tingimustele. Varasemad pedagoogilised tunnusjooned, nagu Oscar Olsson neid 20. sajandi algul kirjeldas, olid järgmised:

- 1 Inimesed õppisid väikestes rühmades, enamasti üksteise pool kodus.
- 2 Õppematerjal oli haruldane nähtus.
- 3 Õpetajaid ei peetud hädavajalikuks. Rühmajuht oli organisator, kellel ei pruukinud olla konkreetset teoreetilist kvalifikatsiooni.
- 4 Osalejad täiendasid ringiõpet, käies loengutel või kohtumistel.
- 5 Ringi liikmetel ei pruukinud olla teoreetilist kvalifikatsiooni, küll aga oli neil tubli kogus praktilisi kogemusi.
- 6 Nad õppisid arutlema, argumenteerima, teistega arvestama, lüüasaamisega leppima ja vastutust jagama.
- 7 Nad kogesid solidaarsust ja ühist identiteeti.
- 8 Omandatud teadmistel oli otsene seos nende igapäevaeluga.
- 9 Õpingud võtsid aluseks osalejate teadmiste taseme ja neid suunati seejärel edasi vastavalt osalejate vajadustele.¹⁰

¹⁰ Hallgjerd Brattset, „Mida iseloomustab õpiring?“ NVI, Trondheim 1982.

Võtetest pedagoogikani

Millised siis on tuleviku õpiringide iseloomulikud jooned 2005. aasta vaatepunktist? Eespool kirjeldatud võte võib endiselt aluseks olla, aga on vaja midagi enam, midagi muud. Mõtte-
loolane Per Inge Båtnes on koostanud kümme tunnuslauset, millele tuleviku õpiringid peaksid olema rajatud.

Tuleviku õpiring:

- 1 Kohaliku õpiringi eesmärk on arendada küsimuste pedagoogikat. Inimesi erutavad küsimused. Vastused ajavad inimestele tihti une peale.
- 2 Kohalik õpiring peab teoreetilisi ja mitteteoreetilisi teadmisi samaväärseks. See väärtustab ja vääringdab mitteformaalseid teadmisi.
- 3 Kohalik õpiring seab õpivajadused õppekavast kõrgemaks. Õpiprotsessid motiveerivad osalejaid enam kui õppetoodet ja paberimajandus.
- 4 Kohalik õpiring aktiveerib praktilisi oskusi. See muudab osalejad teadlikuks oma praktilistest oskustest ja tekitab eneseusaldust.
- 5 Kohaliku õpiringi pedagoogika algab raskustest, mis motiveerivad ja inspireerivad iga osalejat olema oma elus õppija.
- 6 Kohaliku õpiringi olemus on füüsiline kõnelus. Kehaline väljendus, kogemus ja keskkond on õppetöö ressurss.
- 7 Kohalik õpiring virgutab õppimist, mis tekib sotsiaalselt ja vabatahtlikult. See pädib elukestva, elumaailmale orienteeritud õppimisega.
- 8 Kohalik õpiring tekitab koosmängu inimeste vahel, kes on erinevas eluetapis. Õpiringis osaleb heterogeenne seltskond.
- 9 Kohalik õpiring aitab kaasa inimeste ühiskonda lülitumisele, et nad võtaksid vastutuse oma elu ja õppimise eest ning keskenduksid heade elutingimuste arendamisele ümbruskonnas.
- 10 Kohalik õpiring rehabiliteerib aeglase mõtlemise ja kannatliku tarkuse – tähtsad pedagoogilised omadused, mis vastasel juhul kaoksivad.¹¹

¹¹ Per Inge Båtnes 2022.

Olssoni ja Båtnesi teeside võrdluse võib ehk kokku võtta väljendiga „võtetest pedagoogikani“. Olssoni teesid käsitlevad peamiselt organisatoorset poolt, kuidas me midagi teeme. Båtnes lisab sellele pedagoogilise poole, kuidas ja miks me teeme nii või naa. Minu meelest on mõlemad pooled vajalikud – tänapäeval peetakse paljusid tehnilisi eeltingimusi ja võimalusi endast-mõistetavaks, aga pedagoogika ja vahendamisega jäädakse jänni. Selles mõttes on Båtnesi teesidel – ja „ideaalsel õpiringil“, mis tuleneb teesidest – palju anda.

Õppimine teadmiste jagamise teel

Õppemeetodi õpiringides võib kokku võtta kolme sõnaga: õppimine jagamise teel. See meetod annab kõigile osalejatele võimaluse anda oma panus seniste kogemuste ja teadmiste näol. Avatud ja demokraatliku dialoogi kaudu jagatakse teadmisi ja arendatakse neid edasi osalejate vahel. Teadmiste jagamine ei toimi muuseas nagu muu jagamine, et kumbki saab poole, vaid kaks korda niipalju ...

Taani pedagoogikaprofessor Knud Illeris on koostanud kolm rusikareeglit, et mõista (täiskasvanute) õpet:

- 1 Täiskasvanud õpivad seda, mida tahavad õppida ja mis tundub neile mõttekas.
- 2 Kui täiskasvanud õpivad, siis toetuvad nad varasematele kogemustele.
- 3 Täiskasvanud võtavad endale oma õpingute eest nii palju vastutust, kui nad soovivad ja nii palju, kui neil lubatakse võtta.¹²

Need reeglid sobivad hästi sellega, kuidas õpiring meie arvates toimib ja miks see on täiskasvanutele kohane õppemeetod. Õpiringis on täiskasvanud ise teabehaldurid. Suurel määral otsustavad täiskasvanud ise, mida, kuidas, millal, kus ja millise tempoga õppida. Nad räägivad kaasa, kuidas vajadusel tuua sisse uusi teadmisi väljastpoolt, nad jagavad teadmisi isekeskis, mõtisklevad teemade üle ja jõuavad enamasti järelduste ja uute teadmisteni. Nad saavutavad *õpiväljundi*.

Seda võib seega vaadelda kui õpiahelat: *sisend, mõtestamine, väljund – sisend, mõtestamine, väljund – sisend ...*

¹² Knud Illeris „The three dimensions of learning“, Roskilde/NIACE 2002.

Noorte ja täiskasvanute seas võime leida teadmisi, küpsust, nutikust ja elutarkust, mis on „teadmiste jagamise kaudu õppimisel“¹³ väärtuslik. Üks tähtsamaid ja ilmsemaid tõsiasju on siinkohal aktsepteerida ja mõista, et õppimine ja teadmised võtavad aega. Mõnikord on teadmisteks aega, teinekord ei ole. Õpiringis peame võtma arvesse seda, mis toimub iga osaleja fassaadi taga. Mõni omandab uusi teadmisi kiiresti, teistel läheb selleks kaua aega. Mõnel on vaja mõtiskleda mõne probleemi üle teistest kauem, enne kui nad on valmis järeldesteni jõudma. Mõned kibelevad kannatamatult, et asuda „silmapilk“ tegutsema. Need omadused on meil, inimestel, fassaadi taga suuremalt jaolt peidus. Niisiis ei saa me seda teada, kui ei küsi või sellest üksteisega ei räägi. Ja kui me sellest üksteisele ei räägi, peame leidma muid viise, et olukorda lahendada. Meil on ju vaja teada.

Pedagoogilised nõuanded

Meil on oma meetodid ... Lõpetame selle peatüki mõne praktilise nõuandega:

Võtke õpiringi kaasa kruus ... Just eriti Rootsis on välja töötatud meetodid, mis arvestavad sellega, et inimesed – ka õpiringis osalejad – on erinevad. Näiteks peetakse väga tähtsaks kohvipausi. Pole ühtki õpiringi ilma mõnusa kohvipausita. (Või siis pakutakse teed või isegi klaas veini). Kui kohtutakse üksteise pool kodus, siis on enamasti võõrustaja ülesanne pakkuda kohvi ja vahest ka kooki selle kõrvale. Kui kohtutakse mõnes avalikus kohas, siis on kohvi ja koogi toomise kohustus osalejatel kordamööda. Sellised pausid aitavad meeleolu leevendada ja „ohutuks teha“. Ujedad ja julged muutuvad võrdsemaks. Võta kaasa kruus ...

Kohtuge kusagil väljas ... Teine võimalus on kohtuda väljaspool õpiringi, teistsuguse õhustikuga kohtades: kodus, tööl, kohvikus, baaris. Seal võib olla kergem kui tavapärasel kohtumistel tõstatada võimalikke probleeme, mis puudutavad õpikeskkonda ja edasijõudmist, kuna õhustik on teistsugune ja kohtutakse kahekesi, mitte kogu rühmaga. Mingi osa vaimsest ettevalmistusest võib ka toimuda sel moel.

Grundtvigi sakrament ... Taani rahvaülikoolides on harilikult vähemalt kord nädalas kõigi õpilaste kogunemine, kus tehakse ettekanne. Pärast ettekannet, arutelu ja küsimusi pakutakse kohvi ja saiakesi. Vallekilde Højskole endine rektor Finn Slumstrup nimetas seda tseremooniat

¹³ Studienytt, Täiskasvanuõppe liidu häälekandja, 1983.

„Grundtvigi sakramendiks“ rahvaülikooli rajaja Nicolai Frederik Severin Grundtvigi¹⁴ järgi. See ei ole küll õpiring, kuid siiski näide selle kohta, et vaimutoit ja päris toit on mõlemad tähtsad ...

Multikultuurne õpiring ... Üks Põhjamaade projekt, mille eestvedaja on täiskasvanuõppe ühing, on töötanud välja „multikultuurse õpiringi“ plaani. Õpiringi on ju kirjeldatud kui eranditult põhjamaist nähtust. Kas see võiks sobida ka teistele kultuuridele? VOFO projekt on näidanud, et kui vaid piisavalt arvestada erinevate inimeste taustaga, ajalooa, seisukohaga ja vahest ka religiooni ja poliitiliste eelistustega, siis toimub teadmiste areng ja õpe. Osalejad peavad saama ennast väljendada. Võtku see nii palju aega, kui võtab. Kohtumised võiksid eelistatult toimuda mõnes neutraalses kohas või rühmaliikmete eelistatud paigas kordamööda. (Kas pole see midagi sellist, millega peab arvestama ükskõik millises õpiringis?)

¹⁴ Nicolai Frederik Severin Grundtvig (1783–1871) oli kirikuõpetaja, kirjanik, poliitik, kirikulaulude autor ja pedagoog, kes andis vormi ideedele, mille tõukel sai hiljem alguse rahvaülikooli liikumine Taanis, hiljem Norras, Rootsis ja Soomes. Esimene rahvaülikool rajati Norras 1864. aastal. Rahvaülikooli idee – mis põhines rahvaharidusel – on nüüd juurdunud ka Kanadas, USA-s, Baltimaades, Ungaris, Filipiinidel ja Aafrika riikides. Pärast kolme Inglismaal käiku 1830. aasta paiku ja inspireerituna Cambridge'i pedagoogilisest miljööst, alustas Grundtvig tööd „rõõmu pedagoogikaga“ vastukaaluks „mustale koolile“, nagu Grundtvig nimetas ladina kooli, mida ta süüdistas keskenmises tuupimisele ja hinnetele. Grundtvigi põhimõte oli „elukestev õpe“ „elava sõna“ kaudu heade loengute näol, mis peavad virgutama ja teavitama, vastukaaluks „surnud sõnale“ raamatutes. Tuleb ka mainida, et Grundtvig kirjutas oma pika elu jooksul mitu tuhat raamatulehekülge. Ja ka tema kohta on kirjutatud terve hulk lehekülgi.

„Räägi sina, kel veel on huuled, räägi-räägi naabritega esikus, räägi inimestega tänaval ja metroos.“

Helga Henchen, rootsi maaliija, illustraator ja kirjanik

ÕPPEKAVAD JA EDASIJÕUDMINE ÕPIRINGIS

Selles peatükis antakse nõu, kuidas õpiringi organiseerida ja korraldada algusest lõpuni. Peatükis on ka mõned ülesanded protsessi mõtestamiseks.

On hulgaliselt alternatiivseid plaane ja ettepanekuid, kuidas õpiringi korraldada, sõltuvalt eesmärgist, sisendist ja väljundist. See sõltub ka sellest, kas õpiring on eelkõige suunatud protsessile või tulemusele. Kui tähtsaim on protsess – tulla kokku, arutada ja vaadata, kuhu see meid viib –, siis ei pruugi ringil olla väga üksikasjalikku ja struktuurset plaani. Aga kui tähtsaim on eelnevalt kindlaks määratud tulemus – õpiväljund –, siis tuleb seada konkreetsed õppeeesmärgid ja plaan, mis näitaks, kuidas me sihile jõuame. Toon siin ära mõned seesugusele plaanile iseloomulikud punktid:

Alus. Kõigepealt tuleb leppida kokku, mis on õpiringi alus: eesmärgid, väljund, siht, ringi üldine idee. Mis on selle mõte? Millised ülesanded tuleb lahendada? Mida kavatsetakse õppida? Mida püütakse saavutada? Kui pikk aeg varuda? Milliseid ressursse läheb vaja? Mil viisil hakkab töö toimuma?

Plaanimine ja ettevalmistus. Kõik õpingid vajavad teatud plaanimist ja ettevalmistust. See võib olla: osaliste otsimine, õppematerjali valimine, tegevuskava koostamine, esimesele koosolekule kutsumine, kokkusaamiste organiseerimine ja plaanimine, mõtlemine, kuidas osalised kokku sobivad.

Kohtumine. Esimene kokkusaamine võib olla otsustava tähtsusega, eriti kui osalejad üksteist ei tunne või kui mõned osalejad on omavahel tuttavad, aga paar inimest on teistele „võõrad“. Esimesel kokkusaamisel peaks juht „panema kõik kaardid lauale“, selgitama ja leppima osalejatega kokku eesmärkides, edasijõudmises, töövormides ja kohtumispaikades.

Tutvumine. Esimesel kokkusaamisel on võib-olla kõige tähtsam üksteisega tutvumine võrdsetel ja turvalistel alustel. Võtke selleks piisavalt aega!

Eesmärkide ja ülesannete selgitamine. Õpiringi juhi ülesanne on selgitada eesmärke ja ülesandeid võimalikult varakult. Osalejad tuleks selles etapis – õnnestunud „soojendusjärgus“ – tõmmata arutellu ning eesmärke ja ülesandeid puudutavasse otsustusprotsessi. Mitte sel-

leks, et eesmäärke muuta – osalejad on ju sellega nõustunud, kui nad kohale tulid –, aga väike-
sed kohendused võivad olla otstarbekad nii alguses kui ka hiljem. Näiteks võib kellelgi olla häid
ettepanekuid, mille peale rühmajuht ei ole tulnud. Osalejad, kes on harjunud õpetaja diktaa-
diga, mõistavad säärast arutelu ehk kui rühmajuhi nõrkust: ta ei suuda end maksma panna.
Aga arutelu eesmärkidest on tähtis selleks, et veenduda, et kõik jagavad ühist seisukohta ja on
ühisel arusaamisel sellest, mille kallal õpiring tööle hakkab.

Sul peab olema plaan. Nüüd on käes aeg tööd struktureerida, üle vaadata ja arutada
kokkusaamiste organiseerimist ja arengut (kus, millal ja kuidas kohtuda?). Endiselt vastutab
rühmajuht töö juhtimise eest, aga hea juht loob edukalt jagatud vastutuse ja kooskõla.

Kokkusaamine. Üksnes nimede teadmisest ei piisa. Nüüd on õige aeg saada rohkem teada
üksteise kogemuste, oskuste ja huvide kohta. Mida me juba oskame? Mida toob inimene en-
daga rühma kaasa? Millised kasulikud võrgustikud on osalejate käsutuses? Sel viisil selgub õige
pea rühma ühiskogemus – „sisemine kompetentsus“.

Alustamine. Nüüd võime lõpuks ometi pihta hakata. See tähendab: nüüd võime pihta
hakata sellega, mis oli õpiringi siht – saame asuda õppimise kallale. Juht peaks nüüd kordama
töö struktuuri ja eesmärki üksikasjalikumalt ning tuleks leppida kokku, kuidas töö edasi kulgeb.
Siin võib samuti arutada, millised võimalikke välisressursse, millist kirjandust ja teisi teadmiste
allikaid töö käigus kasutada.

Jätkamine. Õpiring on alustanud. Töö käib. Näiteks oleme leppinud kokku, et kohtume
5 - 6 korda, neljal õhtul, lisaks ühel nädalavahetusel. Oleme jaganud ära vastutuse osalejate
vahel, kes otsib töö käigus mingit infot ja selgitab välja probleemid, kes loeb õppematerjali eri-
nevaid osi, kes esitleb leide ja uut infot, mis on pärit õppematerjalist ja teistest allikatest jne.

Produktiivsus. Mida tähendab õpiringis produktiivne olla? Sõltub sihist. Kui eesmärgid on
konkreetselt paika pandud, suudame anda hinnangu tööle sõltuvalt eesmärkidest. Kui kaugele
oleme eesmäärke silmas pidades jõudnud? Kui palju meil veel teha on jäänud? Kas peame kurs-
si korrigeerima, et õigeks ajaks valmis jõuda?

Teabeloome on nende teadmiste süstematiseerimine ja väärindamine, mida me õpiringis
tervikuna välja arendame. Seepärast on töö käigus tähtis sellest aru anda. Püüdke panna kirja
võimalikult palju sellest, mis toimub. Pidage õpiringi päevikut (logiraamatut).

Olgu teil päevik ja jututuba. Õpiringil peaks algusest peale olema päevik, igapäevane logi-
raamat. Sellesse päevikusse peaks kirjutama üles kronoloogilises järjekorras kõik, mis ringis
toimub, mida te otsustate, kes osaleb (osavõtjad ja võimalikud ressursid väljastpoolt) jne. Väga

huvitav on lugeda õpiringi päevikut tagant ette. Ja õpiringi arengu mõttes on hädavajalik teada, mida otsustatakse, millal, miks, ja keda see puudutab. Muidugi võib see päevik olla elektrooniline, isegi intraneti süsteemis, kuhu pääsevad ligi ainult osalejad. Lisaks päevikule on võimalik internetti ja intranetti kasutades ka vestlusvõrk luua. Niiviisi saavad osalejad „koh-tuda“ ka füüsiliste kohtumiste vahepeal.¹⁵

Õppige. Millal ja kuidas teate, et olete õppinud? See on suur ja esmane pedagoogiline küsimus. Võib-olla realiseerub teadmine alles pool aastat pärast õpiringi lõppu? Aga mis sel-lest – teadmine tõusebki ju pinnale alles siis, kui seda tarvis läheb. Töö õpiringis on õppe-protsess. Ärge seda vaatenurka silmist kaotage. Õpiringi ei tohi ära vahetada teeselts-konnaga ... Teeseltskond ei ole õpiring. Rootsi teadlane Jan Byström kommenteerib, kuidas õpiring võib areneda eri suunas, oma 1976. aasta uurimuses: „*Kõigist õpiringidest ei saa õpi-ringi*”¹⁶. Ta leidis, et õpingid võivad ülimalt kergesti langeda järgmisse kolme kategooriasse:

Jutuklubi

Kuigi paljude õpiringide eesmärk on panna rõhku arutelule kui sellisele, peab kaasnema teatud struktuur, et saavutada õpiringi eesmärke, nii et ring ei jääks kõigest tühja jutu aja-mise klubiks. Ring, mis muutub jutuklubiks, on selline õpiring, kus puudub juhtimine.

Teeseltskond

Kuigi pause (kohvi, tee, saiakeste või ükskõik millega) peetakse õpiringis tähtsaks, ei tohi need võimust võtta. Pausid ei tohi minna pikaks. Kohv ei ole peamine. Õpiring, mis muu-tub teeseltskonnaks, on selline õpiring, kus puudub juhtimine.

Kooliklass

Selline õpiring kujuneb äratuntavalt tavapäraseks kooliklassiks, mida ei mõjuta juht, kes osalejaid enamiku ajast kaasa tõmbab, vaid juht, kes käitub nagu klassikaline õpetaja või loengupidaja. See juht peab publiku ees monoloogi. Ta ei kasuta osalejate kogemusi kui pedagoogilist eelist. Liiga palju õpinge langeb sellesse lõksu, nagu väidab Byström.

¹⁵ eRingidest (elektroonilistest õpingidest) tuleb juttu järgmises peatükis.

¹⁶ Ümber töötatud Jan Byströmi raamatust „*Kõigist õpingidest ei saa õpingi*“, Stockholm 1976.

Murdke ringist välja. Rühmas saab teadmisi omandada kogemusi vahetades, aga ka avastades ja uurides. Moodne õpiring läheb sõna otseses mõttes ruumist välja. See lammutab müürid, ületab piire ja osalejad lähevad „pärisellu“, et koguda näiteid, teooriaid ja muid leide, mis pakuksid võimalust sügavamalt mõista ühiseid probleeme, mida ring oma teel kohtab. „Murdke“ ringist välja! Käige igal pool. Minge raamatukokku, raamatupoodi, ülikooli, erialateadlaste juurde, vaadake filme, telekat, internetti, ja täiendage niimoodi juba olemasolevaid kogemusi ja teadmisi. Sel viisil ei lange õpiring loodetavasti stagnatsiooni ohvriks.

Kogemused. Aga tihtipeale ei ole meil muust lähtuda kui (ainuüksi) osalejate kogemustest. Sellisel juhul on juhi ülesanne selle eest hoolt kanda, et kõik asjakohased kogemused ja olemasolevad teadmised kerkiksid pinnale, et neid tutvustataks, nende üle arutletaks, neid omavahel seostataks ja et need muutuksid niiviisi ühiseks teabevaramuks. Kõik kogemused on üheväärsed ja võivad olla võrdselt tähtsad. See võib olla paras kunst ja vaimne detektiivitöö, et saada kätte kõik asjassepuutuvad kogemused, mis on peidus õpiringis osalejates. See nõuab rühmajuhilt leidlikkust ja tarkust. Eelkõige nõuab see aga tähelepanelikku ja aktiivset kuulamist.

Hindamine. Kuidas asjad sujuvad? Kuidas läks? Kas saime hakkama? Kas saavutasime eesmärgid? Hinnangu andmine on tähtis nii töö käigus (protsessi hindamine) kui ka õpiringi lõpul (lõpphindamine). Iga kohtumine võiks näiteks alata kümneminutilise hinnangu andmisega eelmisele kohtumisele ja sellele, mis kohtumiste vahepeal on toimunud. Kas plaanitud edasijõudmine toimus? Kas tuleks väheke kurssi muuta? Kas peaksime liikuma edasi kiiremini või aeglasemalt? Kuidas asi õnnestus?

Kuidas mõõta edu või edutust? Need on õpiringile keerulised küsimused, eriti kui õppeja tööprotsessi – õppimist õppimise pärast – pidada tulemusest tähtsamaks. Aga just see pärast on eriti oluline anda hinnang protsessi kestel, mitte ainult tagantjärele.

Kompetentsuse arendamise kolm astet õpiringi abil

Õppimise ja kompetentsuse arendamine hästi toimivates õpiringides leiab aset kolmel järgmisel astmel¹⁷:

1. Paljudes õpiringides algab töö tihti iga osaleja individuaalse ettevalmistusega. See on niisugune ettevalmistus, kus osaleja omandab teadmisi või kompetentsust õpiringi teema mõtestamise, tegutsemise ja kogemise kaudu. Selline ettevalmistus algab enamasti enne õpiringi esimest kogunemist, aga võib toimuda – jätkuda – ka kohtumiste vahepeal.

2. Kompetentsuse arendamine õpiringis töö kaudu. Teisel astmel arendatakse uut kompetentsust selliste protsesside abil, kus mõtestamine, tegevus, elukogemused ja ettevalmistus kohtuvad teiste osalejate ettevalmistuse, elu mõtestamise, kogemuste ja tegevusega. Seal, kus kohtuvad inimesed, et jagada üksteisega teadmisi ja kompetentsust, tekib protsess, mis loob uut teadmust. Sellises protsessis on mõistagi kesksel kohal vestlus. Vesteldes esitatakse inimese seisukohtade ja kogemuste kohta küsimusi ja vastuargumente. Saame uusi vaatenurki ja kogeme teistsugust mõtteviisi. Saame kinnitust sellele, mida juba teame, millest me veel kuigi palju ei tea, ja mõistame, mille kallal edasi töötada.

3. Kompetentsuse arendamine teabe hankimise kaudu väljastpoolt. Kolmandal astmel süvendatakse uusi teadmisi või uut kompetentsust teadmiste hankimise kaudu väljastpoolt. Õpiringi teema kallal esimesel kahel astmel töötades tekivad enamasti küsimused, probleemid ja vajadused, millele õpiring püüab vastuseid leida või neid käsitleda, hankides teavet väljastpoolt õpiringi. Õpiringi kompetentsus kohtub sel viisil uute teadmistega väljastpoolt ja niiviisi tekib protsess, mis loob uut kompetentsust.

Nende kolme astme kaudu tekib ühise arusaamise uus tase.

¹⁷ Aruandest „Kohalik õpiring – kompetentsuse arendamise areen“, Täiskasvanuhariduse Ühing, Oslo 2003.

„Sõnad võivad muutuda jõgedeks, sõnad võivad avada väravaid ja ehitada silde ...”

Helga Henschen, rootsi maaliija, illustraator ja kirjanik

MÕISTED JA ÕPIRINGID

Selles peatükis tuuakse ära erinevad nimetused ja mõisted, mida on kasutatud „õpiringi“ ja muude sarnaste õppevormide kohta.

Õpperühmi, meeskondi või väitlusrühmi võib leida organisatsioonis, töökohas, naabruskonnas või mujal inimeste hulgas, kel on ühised väärtused või huvid. Need võivad olla organiseeritud umbes nagu õpingid, aga kanda teistsugust nime. Nad võivad kasutada tunnustatud õppemeetodeid ja neid võidakse kasutada nii organiseeritud kui ka kogemusõppes. Kuigi see raamat seab õpiringi kindlasse positsiooni – ka mõistena –, tahan nimetada ka teisi mõisteid, mida kasutatakse „rühmades õppimise“ kohta, mis võivad sarnaneda õpiringiga. Nii on lihtsam ette kujutada, mis on õpiring puhtteoreetiliselt ja mis see võiks ja peaks olema praktikas. Lubage mul alustuseks esitada üks õpiringi definitsioon:

„Õpiring on mõiste, mida kasutatakse rühma inimeste kohta, kes teevad õppeülesande lahendamiseks koostööd. Töövorm on enamasti selline: valitakse õpijuht, kelle ülesanne on koostada õppekava ja jagada õpiringis osalejatele tööülesanded. Need tööülesanded koosnevad näiteks lühikestest sissejuhatavatest ettekannetest, väitlustest, väitluse kokkuvõtetest ja tutvumisest erialakirjandusega.”¹⁸

See definitsioon on väga sarnane klassikalise määratlusega, nagu kirjeldati õpiringe juba sada aastat tagasi (nt Oscar Olsson).

Õpiring on Norra täiskasvanuõppe seaduses (1976) üks põhimõisteid. Norras, nagu ka Rootsis, on mõiste õpiring (rootsi keeles: *studiecirkel*) olnud seotud ka riikliku rahastussüsteemiga. Kui teatud tingimuste kogum on täidetud (nt osalejate, tundide ja kohtumiste arv), on õpiringil õigus saada riiklikku toetust. Seadusega kaasnevates eeskirjades ja seaduse alajaotustes on tagatud toetus ilma õpetajata õpiringile (algne, tegelik õpiring), õpetajaga õpiringile (mille võib mõnel juhul asendada õppetööga klassis) ja kõrgema astme õpiringile (mida

¹⁸ Einar Ness: „Pedagoogiline teatmeteos“, Gyldendal, Oslo 1974.

saab läbi viia ka loengutena). Nii muutis täiskasvanuõppe seadus ka õpiringi majanduslikuks mõisteks.¹⁹

Õpperühmad. Terminit „õpperühm“ tänapäeval tavaliselt ei kasutata, aga see võiks olla kõige parem ja sobivam nimi õpiringile tulevikus. Õppimine rühmas – kollektiivne õppimine – on ju see, millele see viitab.

Autonoomne õpe väikestes rühmades. Seda väljendit kasutatakse pigem selle kohta, mis õpiringis toimub, kui õpiringi enda kohta. Termin autonoomne õpe kirjeldab seda, et tingimata ei ole kohal õpetajat, kes sinu õppimise eest vastutaks. Sa vastutad selle eest ise.

Kvaliteetringid. Algselt oli see Jaapani lähenemine rühmaõppele. Kvaliteetringid tekkisid sellepärast, et oli vajadus lubada erineva astme töötajatel ja juhtkonnal ettevõtte ranges hierarhias kohtuda loominguks teabevahetuseks ja seega kasutada ära eri kultuure oma tegevuses. Kvaliteetringid olid kõige populaarsemad 1980ndatel aastatel.

Kompetentsusringid. Kompetentsusringi mõiste on muu hulgas kasutusel Taani täiskasvanuõppes, kus seda kirjeldatakse kui töötajate kvalifitseerimise uut kontseptsiooni. Kompetentsusring on projekti nimi, mis hõlmab täiendõppes paindlike organisatsioonimudelite väljatöötamist.²⁰ Seda terminit kasutatakse ka teiste samasisuliste õpperühmade kirjeldamiseks töökohal.

Meeskond. Mis eristab meeskonda (õpi)rühmast? Võib-olla eriti majanduses räägitakse „meeskonnakoolitusest“, näiteks kui rühm kolleege tuleb ühte sulatada ja nende taset tõsta, et nad sooritaksid oma tööoperatsioone ja protsesse paremini. „Meeskonnakoolitusel“ kasutatakse paljusid õpiringi elemente ja meetodeid.

Õpirühmi võib luua ühel või mitmel töökohal. Kui töötatakse mitme ettevõtte töötajatega, siis annab see suurema võimaluse osaleda ka väiksemate kohtade ettevõtetel. Haridus- ja mentorluskava tagab töötajatele individuaalse õppe oma töökohal. Õpe praktilistes töötubades saab toimuda töökohal, kus töökaaslased saavad enda käsutusse „õppeklassi“, kus on vajalikud andmeseadmed ja erialamaterjalid. Sellele võib lisada ka *kaugõppe* arvuti ja interneti teel. *Teemaseminarid* annavad erinevate õpiringide osalejatele võimaluse kokku tulla ja

¹⁹ Ühes 2005. a riigieelarvet puudutavas eelarveselgituses palus Stortingi hariduskomisjon, et teadus- ja haridusministeerium teeks ettepaneku, kuidas valdkondlik seadusandlus peaks nägema välja tulevikus. 2005. a sügiseks ei olnud veel tulnud ministeeriumilt järelepärimisele vastust, aga oletatavasti peaks uus seadustik valmima 2006.a jooksul. Miski ei viita sellele, et õpiringi positsioon oluliselt muutuks.

²⁰ LVU Fagbladet nr 9/2002.

osaleda kohtumistel, mis käsitlevad asjakohaseid teemasid. Mõni ettevõtte soovib ka üksik-kursusi, et piirduda üksikute teemadega.²¹

Kollokviumirühmad. See mõiste seostub ülikooliga ja on tavaline struktureeritud dia-logis ja rühmatöös täienduseks loengutele. Enamasti peavad üliõpilased ja/või juhendajad ettekandeid. Töövorm on seega küllaltki sarnane õpiringi omaga.

Elektronilised õpingid või e-õpingid või e-õpirühmad. Nii nimetatakse erinevaid õpi-ringe, kus õpe toimub internetis ja/või e-posti või jututoa kaudu. E-õpingides ei saa osalejad füüsiliselt kokku (vähemalt tavaliselt), vaid „kohtuvad“ interneti või e-posti teel. Kande-v töö-riist on sellisel juhul kirjakeel, millele ei lisandu näiteks kehakeelt või eriomast väljendusviisi.

Elektronilise õpiringi näide: Filipiinidel istub ametiühingutegelane arvuti taga ja suhtleb internetis ühe kolleegiga Uus-Meremaalt, teisega Saksamaalt, kolmandaga Inglismaalt ja nel-jandaga Tšiilist. Nad vahetavad kogemusi ja arutavad töövõtjate organisatsioonide probleeme globaliseerunud majanduses. Üks neist organiseerib ja juhib neid kindla õppekava järgi. Veebi-kohtumiste vahepeal õpib igaüks omapead. Seejärel „kogunetakse“ uuesti, igaühel on uued teadmised, mida teistega jagada. Suhtlus toimub inglise keeles, „veebikeeles“. Ringil on juhen-daja – rühmajuht –, kes aitab vajadusel tõlkida ja kommenteerida. Töö tulemus laaditakse üles veebi ja prinditakse samuti aruandena soovijatele ja selleks, et materjal oleks kasulik kõigile.

See näide on pärit AOF-ist ja AOF-i rahvusvahelisest võrgustikust Workers' Educational Associations. Sarnaseid näiteid võib leida AOF-ist, teistest Põhjamaade koolitusühendustest ja muu hulgas ka ühendusest International Council for Adult Education, mis organiseeris elek-troonilise „naisteringi“ enne UNESCO konverentsi „õppimine kõigile“ Bangkokis 2003. aasta sügisel. Laieneva globaliseerumise tingimustes muutub säärane õppevorm aina tavalisemaks.

Kohalikud tegevusrühmad ja kogukonnarühmad. Need on ise moodustatud iseseisvad rühmad, mis tulevad kokku, et arutada ja lahendada oma lähiümbruse probleeme. Lähtepunkt on mõte, et on vaja teadmisi, enne kui asuda tegutsema, ja võib-olla ka teavitada probleemi-dest kohaliku omavalitsust. Õppetöö organiseerituse aste neis rühmades on väga erinev. Kogukonnarühmad sarnanevad tegevusrühmadega. Need sekkuvad näiteks sellesse, kuidas külaühiskonda alal hoida, kuidas pidurdada inimeste lahkumist, säilitada kool, postkontor ja külapood jne. Enamik sääraseid rühmi on teadlikud, et niisugune töö nõuab teadmiste kogu-mist.

²¹ Näide pärineb LVU Fagbladet'st nr 9/2002.

Tuleviku õpitoad. Mõiste „tuleviku õpituba“ võtsid kasutusele sakslased Robert Junk ja Norbert R. Müllert 1980ndatel aastatel.²² Nad küsisid: „Kuidas saaksid tavainimesed oma soovi mööda parandada elu ja ühiskonda ning leida võimalusi eneseteostuseks? Kuidas saada võitu teovõimetuselt ja käegalöömisest?“ Nad kirjeldasid tuleviku õpituba kui „eriliste õppeprotsesside meetodit, mis muudab töömeetodiks demokraatia ja seab konkreetsete utoopiate keskmesse soovmõtlemise ...“ Meetod hõlmab muuhulgas kitsaskohtade kindlakstegemist ja määratud probleemidele lahenduste leidmist loominguliste rühmaprotsesside teel. Näiteks võib inimesi motiveerida kokku tulema, et lahendada tulevikuprobleeme töökohal või organisatsioonis.

Lugemisring. Lugemisring võib olla rühm, mis tekib selleks, et osta või laenata raamatuid, ja laseb raamatutel rühma liikmete seas ringi käia. Lugemisring võib olla eraviisiline või võib seda organiseerida raamatupood, raamatukogu või haridusliit. Lugemisringis loevad liikmed kas üht ja sama raamatut, mille järel seda ühiselt arutatakse, või ostetakse erinevaid raamatuid, mis ringlevad liikmete hulgas näiteks kuukaupa. Mõni lugemisring kutsub kohale ka kirjanikke või teisi inimesi, et rääkida raamatutest või neid ette lugeda.

Teisi termineid. Täiskasvanuõppe valdkonnas – kuhu õpiring eelkõige kuulub – kasutatakse õpitegevuste kirjeldamiseks ka teisi termineid. Kõige tavalisem termin on *kursus*, millega kõigil on mingi suhe. Teine on *seminar*. Kolmas on *konverents*. Korraldajad, näiteks haridusühing, tutvustavad *kursuste katalooge*, mitte õpiringide katalooge ega seminaride katalooge. Selles mõttes võib termin *kursus* olla üldmõiste, mis hõlmab mitut meetodit. Aga terminid *kursus* ja *õpiring* võivad ka kokku langeda selles mõttes, et kursus kirjeldab õpitegevuse raamistikku, aga õpiring kirjeldab pedagoogilist miljööd ja õppemeetodit, mida kursus kasutab.²³

Neil eri tüüpi „õpingidel“ on sarnased pedagoogilised meetodid ja suhtumine õppetöösse. Kõik on rajatud põhimõttele, et kõige paremini õpib inimene suhtlusolukorras ja dialoogis teistega, kui tajub, et õppeülesanne on mõttekas, ja kui õppimisel on peale õppimise ka suurem eesmärk. Töö õpingides – ja muudes samalaadsetes rühmades – võib olla olemuslikult probleemilahendus tegevusõppe kaudu.

Näide õpingist maakohas. Maarahva Haridusühing kirjeldab üht oma õpiringi niiviisi (ja siin on mõisteid *õpiring* ja *kursus* kasutatud vaheldumisi): „„Kvaliteet talus“ on õppekava, mis

²² „Tuleviku töötubade käsiraamat“, Robert Junk/Norbert R. Müllert, taanikeelne väljaanne, Politisk revy, Kopenhagen 1984.

²³ Vt mh aruannet „Kohalik õpiring“, Norsk Kristelig Studieråd, Oslo 2003

peaks aitama talunikul luua oma talus kvaliteedisüsteemi ja võtma töös kasutusele dokumenteerimistöõriistu. Selleks on koostatud brošüür, lisaks on tehtud ettepanekuid erinevate dokumentatsiooni tööriistade kasutamiseks. Õpiring käib 12–16 tundi koos ilma õpetajata, 4 tundi erinevate erialainimestega, kes on kas talunike ühingu liikmed, talukauba edasimüüjad või tarbijad. Kursused toimuvad osalejate pool kordamööda. Neli tundi õpetajaga/erialainimesega toimub pigem mitme õpiringi ühiste kokkusaamistena ja dialoogis osalejatega, mis tähendab, et kogemustevahetus on mastaapsem kui üksikrühmas. Kui õpiring „Kvaliteet talus” koosneb piimatootjatest või seakasvatajatest ja toimub eraviisiliselt ning osalejate pool kordamööda, siis on loomulik, et üks kokkusaamine sisaldab ka lauda või sigala küllastust. Kui õpiring koosneb köögiviljakasvatajatest, siis on niisama loomulik, et ühel kokkusaamisel toimub erialane jalutuskäik põllule ...“ (*Maarahva Haridusühing, Oslo 2002*)

Kõige esimene õpiring? Camilla Collett asutas naistele esimese lugemiringi 1874. aastal. Selle eesmärk oli hõlbustada naiste ligipääsu norra ja välismaa kirjandusele ja suurendada huvi naiste positsiooni vastu ühiskonnas. Ühing lagunes sada aastat hiljem. Siis oli sellel 16 000 köite suurune raamatukogu, mis läks Oslo ülikooli raamatukogu käsutusse.

Allikas: Suur Norra entsüklopeedia

ÕPIRINGI ORGANISEERIMINE JA JUHTIMINE

Peatükis antakse ülevaade sellest, kuidas eri tüüpi ja erineva eesmärgiga õpiringe organiseerida ja juhtida.

Õpiring on paindlik õppevorm, mida saab organiseerida mitmel moel. „Õpiringi“ definitsioonis eelmises peatükis märgiti, et kui õpiring struktureeritakse ja korraldatakse vastavalt seadustele, siis rahastab riik näiteks õppematerjali, ruumide üüri või tasuliste ekspertide kasutamist.²⁴

Selline korraldus võib olla tähtis õppetöö stiimul kohalikes ühingutes ja seltsides. Aga mõned õpiringid on ju väga odavad ja neid saab järelilikult korraldada ilma finantsabita. Sellisel juhul on organisatsioonil vormi mõttes suurem vabadus, aga samas peab endale aru andma, et seaduses leiduvatel reeglitel on peale rahastuse ka pedagoogilised elemendid. Seetõttu võivad õpiringi reeglid täiskasvanuõppe seaduses toimida ka juhtnööridena õpiringidele.

Mõnikord nõuavad reeglid mingit kindlat organiseeritust, teistel puhkudel mõjutavad mingid teised asjaolud. Igatahes ei pea sugugi alati organiseerima õpiringi nii kõikehaaravalt. Eelnevad valikud sõltuvad muu hulgas sellest, kui suur on struktureerituse vajadus, kas ringil on ülalt alla (*top-to-bottom*) või alt üles (*down-up*) aspekt või midagi vahepealset. Selleks et kirjeldada lähemalt, mida me kummagi all mõistame, vaatleme eri tüüpi initsiatiivi, mis viivad erinevate õpiringideni ja erinevat tüüpi juhtimiseni. Sellele järgneb erinevate juhirollide kirjeldus.

²⁴ Põhinõuded õpiringidele, mis vastavad Norras riikliku toetuse andmise tingimustele: ringis peab olema vähemalt viis osalejat, kes on üle neljateistkümne aasta vanad ja töötavad koos vähemalt 12 tundi. Täiskasvanuõppeühing võib seadusandluse valdkonnas nõustada.

Spontaanne õpiring (alt üles aspekt)

Spontaanselt võib õpiring tekkida niiviisi:

Oletagem, et kohtud tänaval naabritega või sõpradega ja te hakkate rääkima sellest, et liiklus aina suureneb ja lähiümbruses on õhukvaliteet tunduvalt halvenenud. Oletagem, et lepite kokku sellega midagi ette võtta pisut organiseeritumalt kui ainult vestlus tänavanurgal. Teed ettepaneku, et te kogute kokku rühma, mis võiks kohtuda mõne korra raamatukogus või sinu pool kodus. Sa kutsud inimesed külla, kavandad esimese kokkusaamise ja pärast seda ei pea sa võib-olla enam kuigi palju organiseerima. Rühm hakkab arenema omasoodu koos arutelu- eludega, väljastpoolt tulevate elementidega (te külastate kohalikke poliitikuid jne) ja mõne nädala pärast on rühm jõudnud ettepanekuteni, kuidas probleemi lahendada. Sellest endale aru andmata olete töötanud väga sarnaselt õpiringile, mis arenes spontaanselt alt üles.

Plaanitud õpiring (ülalt alla aspekt)

Ametlikum õpiring võib tekkida niiviisi:

Oletagem, et töötad mõnes haridusasutuses või vabatahtlikus organisatsioonis, noorteühingus, pensionäride ülikoolis või kohaliku omavalitsuse elukestva õppe keskus. Sa pakud igal aastal tervet rida kursusi, nii õhtusi kui päevaseid. Mõne teema puhul sobib kõige paremini loeng, teiste puhul klassiõpe või praktilised harjutused, aga muud teemad organiseerid sa koosõppena väiksemates rühmades – õpiringides. Ühel korral pakud sa õpiringi vormi autonoomseks õppeks teemal „Teadlik tarbija“.

See peaks käsitlema, kuidas inimesed õpiksid kaubauputuses paremini valima, mõtiskleksid selle üle, mida tasub toetada, uuriksid välja, kust kaup pärit on, kes sellest kasu saab, ega selle tootmiseks lapstööjõudu kasutata, kas see on keskkonnasõbralikult toodetud jne. Järgmisel korral on teema „keel ja kultuur“ või „IT seenioridele“ või „eetika laudas“.

Sa kutsud avalikult sellistesse õpiringidesse kursuste kataloogi, kuulutuste, infolehtede, brošüüride kaudu ja paned ehk ka ostukeskusesse plakati. Lisaks võtad sa ühendust mõne tuttavaga, kes on sinu arvates teemast huvitatud. Sa oled juba kontakti võtnud kolleegiga, kes on sinu teada hea juht ja õpetaja, nii et palud tal õpiringi juhatada.

Rühma tuleb kaksteist inimest. Ühel teisipäevaõhtul teete algust ostukeskuse puhkeruumis. Teil on kohtumiste plaan ja töö struktuur. Siitpeale läheb kõik nagu lepase reega ...

See on plaanitud ja eelnevalt organiseeritud õpiring.

Hästi organiseeritud, struktureeritud ja plaanitud õpiringi ja spontaansema ringi vahel on mõeldavad paljud variandid. Kui jätta kõrvale seadusesätteid, ei ole mingit õiget vastust või kindlat reeglit, milline on raudselt parim viis seda teha.

Aga tähtis on juhendamine ...

Ringijuht – primus inter pares

Kuigi õpiringi juhendaja on „ainult“ *primus inter pares* – esimene võrdsete seas –, sõltub ainuüksi juhirollist, kas õpiringist saab õpiring ja kas see õpiring õnnestub. Rühmajuhil on kaks peamist funktsiooni: esiteks peab ta jälgima, et õpiring järgiks kokkulepitud kurssi – *organisatoorne roll*; teiseks peab juhendaja tekitama kohtumistel positiivse õhkkonna – *sotsiaalne roll*. See raamat rõhutab lisaks ka rühmajuhi (*täiskasvanu*) *pedagoogilist funktsiooni*. See on tihedalt seotud organisatoorse ja sotsiaalse rolliga ja nõuab muu hulgas sotsiaalset taipu ning teadmisi ja arusaamist õpipsühholoogiast, rühmadünaamikast ja teabehaldusest.

Optimaalsele rühmajuhile esitatakse niisiis päris suuri nõudmisi. Juhi pedagoogilist rolli käsitletakse lähemalt järgmises peatükis.

Aga eelkõige peab juht teadvustama õpiringi emotsionaalselt tundlikku algust ja looma õhkkonna, milles igaüks end turvaliselt tunneb. Õppimine nõuab turvatunnet. Vähim, mida teha, on anda kõigile terekätt! Tutvustada ennast!

Esimene funktsioon eeldab juhilt valmidust pühendada palju aega õpiringile ja sellega kaasnevatele kohustustele. See ei tähenda, et rühmajuhil peab tegema kõike. Õpingid peavad töötama kollektiivselt ja võimalikult suure jagatud vastutusega, nii et iga osaleja vastutaks edasimineku eest. Aga vastutust ei või ka olematuks hajutada. Rühmajuhi organisatoorne roll peaks olema midagi juhtaja ja sekretäri vahepealset. Sa pead hakkama saama nii lihttöö kui ka juhtimisega.

Rühmajuhi tähtsaimad organisatoorsed funktsioonid on järgmised:

- 1 Koostada õpiringi tööplan ja tutvustada seda osalejatele, soovitades ka õppematerjali.
- 2 Koostada õpiringiga kaasnevate võimalike kulude kalkulatsioon ja ettepanekud, kuidas neid kulusid katta. (Siin kulub ära riiklik toetus.)
- 3 Teha elektrooniline nimekiri, mis sisaldaks ringis osalejate aadresse (e-postirühm), kuhu lisada märkused muu hulgas selle kohta, kuidas inimesi kohtumistele kutsuda.
- 4 Teha kohtumiste aja- ja ruumikava ja koostada kohtumiste kalender.

- 5 Tulla enne kohtumisi aegsasti kohale, et kontrollida, kas kõik on korras.
- 6 Kutsuda osalejad kohtumistele ja teha kindlaks, kas kõik saavad tulla, või vähemalt olla kindel, et kõik saavad sellekohase teate.
- 7 Hoolitseda õppematerjali tellimise, äratoomise ja võimaliku laialijagamise eest.
- 8 Teha ettepanekuid, kuidas iga osaleja saaks aktiivselt kaasa aidata kohtumiste eel ja ajal, näiteks tööd – sellele viidates, seda kommenteerides ja sellest kokkuvõtet tehes – omavahel ära jagades.
- 9 Hoida osalejaid kursis õpiringi puudutavate asjaolude ja tööga.
- 10 Korraldada kohtumine välisekspertidega, kui õpiring seda vajab.

Lisaks organisatorsetele ülesannetele on õpiringi juhendajal ka *sotsiaalne ja emotsionaalne funktsioon*. See on tähtis iga õpiringi positiivseks edenemiseks. Mõni rühmajuhhi eksimus neis valdkondades võib tuua kaasa selle, et osalejad loobuvad ja ring laguneb, juhul kui seda ei hoia koos eriline side. Pakun välja mõned nõuanded, mis võivad aidata rühmajuhhil sotsiaalset ja emotsionaalset funktsiooni arendada ja tugevdada:

- 1 Ole aktiivne kuulaja; kuula, mida osalejad öelda tahavad, mida nad öelda üritavad ja mida nad ütlevad.
- 2 Hoia silmsidet. Vaata otsa inimesele, kes sinuga räägib, ja vaata otsa neile, kellega sina räägid.
- 3 Katsu osalejate kohta võimalikult palju teada saada: mida nad soovivad, mis neile meeldib, mis ei meeldi? Mis laadi isiksustega on tegemist? Mida nad eelistavad?
- 4 Loo sundimatu õhkkond, nii et sina ja teised tunneksid end turvaliselt, selleks et avaldada arvamust ja erinevaid seisukohti.
- 5 Rääkides kasuta sõna „meie“, mitte „mina“. Kuna oled rühmajuhht, on sul (loomulik) autoriteet.
- 6 Edenda koostööd ja ühiseid jõupingutusi.
- 7 Julgusta kõiki osalejaid initsiatiivi üles näitama.
- 8 Ära tee otsuseid (kogu) rühma nimel, kui ei ole kindel, et sul on selleks kõigi heakskiit ja autoriteet.
- 9 Kui pead kinni lubadustest ja kokkulepetest, tekitab see osalejates sinu vastu usaldust; suhtu kriitikasse asjalikult.
- 10 Võta osalejaid tõsiselt.

Kolm juhitüüpi

Juhid võib jagada eri kategooriatesse. Juhin tähelepanu kolmele juhitüübile, mida on oluline vaadelda, olgu tegu ettevõtte või õpiringi juhatamisega. Neid kolme juhitüüpi kirjeldatakse õpiringi juhtimise näitel. Nad on järgmised: *autoritaarne juht*, *vabameelne juht (laissez-faire)* ja *demokraatlik juht*.²⁵

Autoritaarne juht. Selline juht tegutseb võimukalt ja meelevaldselt. Tema otsustab pea-aegu kõige üle. Ta ei luba vaba arutelu ega arutelul otsuseid mõjutada. Ta otsustab ise. Enamasti räägib ta nagu vana aja kooliõpetaja. Tavaliselt ei ole ta hea kuulaja, ei ole tundlik ega süüvimisvõimeline. Nagu olete juba aru saanud: selline juhitüüp *ei sobi* kuigivõrd õpiringi juhendamaks.

Vabameelne juht (*laissez-faire*). Sellist juhti võib vaevalt juhiks pidada. Väljend *laissez-faire* on prantsuskeelne ja tähendab umbes „nagu jumal juhatab“. Selline juht ei katkesta, vaid laseb mõttetutel aruteludel lõputult jätkuda. Ta muudab õpiringi jutuklubiks või teeseltskonnaks. Teiste sõnadega ei ole ta hea õppeprotsesside juht, ka mitte õpiringis. Ta ei ole üldse hea juht. Vahel võib tekkida kiusatus „teha, nagu jumal juhatab“, mitte vaadata oma ninaotsast kaugemale ja valida kergema vastupanu tee, aga pikas perspektiivis on see harva hea lahendus.

Demokraatlik juht. See on laias laastus „meie juht“. See juht järgib ideaalseid demokraatlike põhimõtteid, kaasab kõiki osalejaid ühevõrra (kui võimalik) ja võrdsetena, lubab arutelu, aga mitte liiga pikalt, ja püüab saavutada üksmeelt ühiste otsuste kaudu õpiringis. Ta tunnetab meeleolu ja teeb sellest oma järeldused. Ta ei räägi (palju) rohkem kui teised. Ta innustab kõiki oma arvamust avaldama. Ta on hea kuulaja ja peab tähtsaks arutelude kokkuvõtte tegemist, püüab teha sellest järeldused ja palub heakskiitu järeldustele. Demokraatlik juht on üldiselt hea rühmajuhth, aga valitseb oht muutuda *liiga* demokraatlikuks. Sellisel juhul võib juht muuta liialt vabameelseks. Vahel on nii, et keegi lihtsalt peab otsuse langetama, et oleks üldse võimalik edasi minna. Juhi kohus on seda teha, kuigi kõik alati nõus ei ole.

²⁵ Kirjeldatud ka teoses Björklund, Bengt: „Kuidas olla täiskasvanute õpetaja,“ norrakeelne väljaanne Cappelen, Oslo 1984.

„On tõestatud, et inimene õpib kõige paremini siis, kui teda toetab õpetaja, juhendavad teised õppijad ja teda innustatakse ühistöös oma individuaalset õppekava koostama.”

The Community Learning Ambassadors

ÕPETAJATEST JA RÜHMAJUHTIDEST – ÕPIRINGI PEDAGOOGILISEST JUHTIMISEST

Selles peatükis käsitletakse õpiringi pedagoogilist juhtimist ning suhteid ja erinevusi traditsiooniliste õpetajate ja õpiringijuhtide vahel. Väidetakse, et erinevus nende kahe rolli vahel ei pruugi olla kuigi suur. Otsustav on suhtumine õpetamisse ja õppimisse.

Ajalooliselt ja traditsiooniliselt on õpetaja ja õpiringi juhi rolli peetud erinevaks; neil on erinev funktsioon, erinevad ülesanded ja erinev kvalifikatsioon. Rahvaharidust silmas pidades on väidetud, et õpetajatel ei ole harjumust kaasata õpilasi õpetamisse. Samal ajal on tõstetud esile õpiringi juhti, kes õpetatavaid loominguiliselt kaasab: kutsub dialogile, arutelule, kogemusi vahetama jne. On päris kindel, et kooliõpetajatel on õpiringi juhtidelt palju õppida. Aga veelgi suuremal määral peab paika vastupidine. Pealegi on koolis toimunud suur areng, vähemalt paljudes koolides. Seal kaasatakse õpilasi hoopis enam kui viiskümmend aastat tagasi. Üha enam õppetööd on korraldatud projektitööna ja ükskõik millisesse gümnaasiumi tänapäeval ka ei lähe, võib näha, et suur osa õppetööst toimub väiksemates rühmades – mis meenutavad suuresti õpiringe – ja eri meetodite vaheldamises. Tänapäeval seisavad õpetajate ees paljuski samad probleemid, mis rühmajuhtidel õpiringides. Ja vastupidi: kui oleme traditsiooniliselt öelnud, et rühmajuhi kõige tähtsam töö ei ole kindlasti õpetajaroll, siis peame vaatama, kuidas õpetajaroll on tänapäeval arenenud, ja tunnistama, et rühmajuhil on sellest palju õppida. Lisaks: hea ja kaasav õpetaja on võib-olla kõige parem õpiringi juht – tulevikus? Võib-olla küll, sest õpetajata õpiareeni liivakell võib hakata tühjaks voolama. Mitte sellepärast, nagu oleks autonoomsete rühmade õpe (ilma õpetajata) juba eilse päeva muusika, vaid pigem sellepärast, et „value for money“ ja „what’s in it for me“ suruvad ennast „norra“ moodsa inimese sõnavarasse, kes tahab õppida süsteemikindlalt, teadmispõhiselt, kuid ka mõtestatult ja dialoogis. Aeg on kallis. Homne õpiring pakub dialoogi ja mõtestatust, aga arvatavasti ka juhti, kes on nii organisaator, kaaslane kui ka pedagoog – ja mitte ainult hea koosolekjuht. See pärast:

Hea täiskasvanukoolitaja kriteeriumid

Konstruktivne on vaadelda õpetaja ja rühmajuhi rolle üheskoos – head rühmajuhti ja head õpetajat ühes isikus kui head täiskasvanupedagoogi. Kasutame inimese kohta, kes organiseerib täiskasvanuõpet, üldmõistet „täiskasvanute koolitaja“. Hea täiskasvanute koolitaja saab hästi hakkama loengusaalis, klassis ja õpiringis. Nii et olgu meil õpiring või õhtukool, ei peaks pedagoog – õpetaja – käituma nagu ühesuunaline loengupidaja.

Põhjamaade-Balti projekt „Learning4Sharing“²⁶ keskendub täiskasvanupedagoogi neljale olulisemale rollile. Need on:

- 1 Õpetaja/vahendaja
- 2 Giid/juhendaja
- 3 Juhendaja/abiline
- 4 Instruktor/treener

Need neli rolli on omavahel seoses, nagu näha mudelil joonisel 1.

<i>2. Giid/juhendaja</i> Esindab teadmisi ja teavet, mida ta osalejatele edastab	<i>3. Juhendaja/abiline</i> Esindab suunda ja korraldust
<i>1. Õpetaja/vahendaja</i> Esindab ja pakub toetust ja abi	<i>4. Instruktor/treener</i> Esindab – ja avab – osalejate võimeid ja taastoodab nende pädevusi

Mudeli selgitus

Täiskasvanute koolitajal – rühmajuhil – peaksid olema kõik need rollid õpiringis. Mudelit võib vaadata päripäeva: *õpetaja* rollis peab ta toetama ja aitama. Tema hoiak peab tekitama turvatunde ja hea õpikliima. *Giid* peab andma tööle suuna ja struktuuri ja aitama seda *korraldada*. *Instruktor* viib tööd edasi, aitab pürgida edasi ja kõrgemale ja toob esile osalejate oskused, omadused ja uued teadmised.

Joonis 1: Täiskasvanute koolitamise seostekaart

²⁶ „Learning4Sharing“ oli ingliskeelne täiskasvanute koolitajate (õpetajate, rühmajuhtide, organisaatorite) haridusprogramm, mis oli mõeldud Eesti, Läti ja Leedu sihtrühmadele. Projekti rahastasid Põhjamaade Ministrite Nõukogu ja Põhjamaade Rahvaakadeemia. Välja anti raamat ja heliplaat (Göteborg 2002). Selle projekti raames toimusid kursused üksikute mugandustega – ja tõlkega – kõigis Baltimaades. Programmi viis läbi AGADE (Hea Täiskasvanukoolitaja Euroopas), mida rahastas EL-i Grundtvigi programm, koordineeris Eesti ja mille Norra partner oli Täiskasvanuõppeühing.

Kui need neli rolli on üksteisega dünaamilises seoses, siis peaks olema olema kõik vajalik optimaalseks täiskasvanute koolitamiseks. Sellised täiskasvanute koolitajad oleksid (ka) head rühmajuhid, kuigi õpiringi juhi roll ei eelda (alati) häid erialateadmisi.

Aga nende nelja rolliomaduse arendamiseks peavad inimesel olema professionaalsed ja isiklikud omadused. Kõige tähtsamad isikuomadused on „Learning4Sharingi“ järgi:

- Sallivus
- Vastutustunne
- Suhtlusoskus
- Kaastunne/empaatia
- Paindlikkus
- Enesekindlus ja eneseusk

Healt pedagoogilt eeldatakse järgmisi tähtsamaid professionaalseid omadusi:

- teadmised sellest, kuidas täiskasvanud õpivad ja (täiskasvanute) õpipsühholoogia tundmist,
- (täiskasvanutele sobivate) pedagoogiliste meetodite tundmine,
- oskus koostada väärtustel põhinevaid (demokraatlikke ja humanistlikke) õppekavu,
- oskus plaanida ja organiseerida,
- teemakohaseid teadmised,
- oskus motiveerida õppimist – enne õppeprotsessi, selle käigus ja pärast seda (takistada poolelijätmist jne),
- oskus luua õpimiljöö, mis vastaks osalejate soovidele ja vajadustele ja keskenduks auto- noomsele õppele (eriti tähtis on see õpiringis),
- oskus aktiveerida osalejaid,
- eneseanalüüs ja kriitilise mõtlemise võime,
- oskus anda hinnangut ja esitada enesehinnangut.

Väga raske on leida inimest, kes kõigile neile kriteeriumidele vastaks, eriti veel selline rühma- juht, kes „on tänavalt üles korjatud“ ja temalt küsitud, kas ta tahaks juhtida õpiringi, ilma et tal oleks formaalset (täiskasvanu)pedagoogilist tagapõhja ega kogemust. Aga ärge see kedagi hirmutagu! Neisse kriteeriumidesse peab suhtuma kui headesse nõuannetesse ja juhtnööri-

desse, mis suunda näitavad, ja kriteeriumidesse, millele valitud juht võiks vastata ja peaks vastama. Organisaatorina võid sa kasutada neid kriteeriume juhtnõõridena oma töös, et leida õigeid ringijuhte, ja teesidena, mis aitavad anda hinnangut õpiringi või ringijuhi tööle. Samuti uute ringijuhtide koolitamisel.

Ringijuhi vastutus

Võtame selle peatüki kokku niiviisi:

Ringijuhi ülesanne on koondada osalejad meeskonnaks, kolleegiumiks, just nagu väikeseks kogukonnaks. Selleks tekitab ta kõigepealt turvatunde, seejärel ilmutab vastutustunnet ja oskust juhtida protsesse ja edendada õpet. Juht peab stimuleerima, inspireerima ja julgustama ning vahel ka vahendama teadmisi. Juht peab olema ideekandja ja vaatleja. Ta peab olema kaasõppija, aga ka kontaktisik, kes toob kaasa soovitud ressursid. Ta peab aitama teha osalejaid tugevamaks. Ta peab looma loomingulise ja suhtlusalt stiili, kus ta ise oleks samahästi kui liigne ...

Õpiringi juhil on oma positsiooni ja kogemuste kaudu võimalus rakendada võimu rühmas osalejate üle. See on midagi hoopis muud kui jagada teadmisi teistega kaasosaleja rollis. Teisisõnu, rühmajuht peaks vältima liiga autoritaarset käitumist, vaid püüdma olla rühmas autoriteet – inimene, kellel on laiahaardeline vastutus, ülesanne tekitada turvaline õpiolukord ja viia õppetööd edasi.²⁷ Umbkaudu sedasama võib öelda sotsioloog Jürgen Habermasele viidates: ringijuht peab kaitsma ja edendama tasakaalustatud vestlust. Vestlus peab olema võrdne, vaba manipulatsioonist ja allutamistvõtetest.²⁸

See kokkuvõte seab ringijuhile peaaegu võimatud kriteeriumid ja nõuded. Ja ometi: need on tähtsad kui ideaal, mille poole püüelda. Õpiringi juhtide ja teiste täiskasvanukoolitajate õppeprogrammis peaksid sellised kriteeriumid olema oluline osa õppematerjalist.

²⁷ Vt Per Nordqvisti artikkel „Õpiringi juht“ raamatus „Õpiring kui töövorm“, toimetanud Ingemar Svanteson, Natur och Kultur, Stockholm 1979.

²⁸ Saksa sotsioloog Jürgen Habermas on võtnud kasutusele mõiste „tasakaalustatud vestlus“. Sellest võib lähemalt lugeda muu hulgas tema raamatust „Kommunikatiivse tegevuse teooria“ (1990).

„Kõigepealt räägin ma endast. Hirmust rääkida publiku ees, sellest, mida ma enda arvates hästi oskan, oma kogemustest ja julgusest end lolliks teha. Pärast seda jagan osalejad paarideks. Umbes veerand tunni jooksul peavad nad teineteist küsitlema. Seejärel peavad nad küsitletud inimest teistele tutvustama. Kohe on selge, et teisest on hoopis lihtsam rääkida kui endast. Pärast seda on õhkkond palju parem.“

„Juhtnöörid vaikivatele osalejatele“, Siw Larsson, Visby

ÕPIRING JA OSALEJAD

Selles peatükis käsitletakse õpiringis osalejaid ja arutletakse selle üle, miks on parem nimetada neid kaaslasteks või osalejateks ja mitte üliõpilasteks või õpilasteks.

Eelmises peatükis vaatlesime õpiringi juhi omadusi ja täiskasvanute koolitajatele esitatud kriteeriume üldiselt. Nüüd on aeg pöörata pilk õpiringi tähtsaimale isikule: osalejale. Õpiringis osalemine on küsimus võrdusest – osalejate ja juhi vahel, aga ka osalejate vahel. Nagu juba eelpool rääkisime, vastutavad kõik oma õppimise ja edasijõudmise eest. Ka sellepärast on selle mõiste kasutamine teadlik: tegemist ei ole klassikalises mõttes õpilaste ega üliõpilastega, vaid kaaslaste ja osalejatega. Tänapäeva terminoloogias võime öelda, et mõiste *kaaskodanik* sisaldab sedasama aktiivsust. See räägib teadmiste jagamisest üksteisega. Sest teadmistega on see tore lugu, et need jäävad sulle alles ka siis, kui sa need ära annad.

Rootsi õpiringidest inspireeritult on Ameerika kirjanik Leonard P. Oliver pannud kirja kogumi tähtsaid pedagoogilisi kriteeriume õpiringide tööks ja toimimiseks.²⁹ Reeglid rõhutavad *osalejate* rolli olulisust rühmas:

Võrdsus ja demokraatlikkus. Kõige olulisem on osalejate võrdsus ja demokraatlikkus. Kõik esinevad õpetajate ja õppijatena ning loengu, välisekspertide või formaalsete ettekannete asemel on kandvad elemendid dialoog ja vestlus.

Vabastamine. Osalejate oskuste ja ressursi vabastamine. Tuleb anda neile sisemist jõudu, et tegutseda, mõjutada ja lasta end mõjutada sotsiaalsel keskkonnal.

Koostöö ja ühisolu. Kaaslaste koostöö ja ühisolu teel enda seatud sihtide ja tulemuste poole ja ühise aluse leidmine, millel need suhted ja ideed põhineksid.

²⁹ Oliver, Leonard P. „Study Circles: Coming together for personal growth and social change“, Seven Locks Press, Washington D.C 1987.

Järjepidevus ja plaanimine. Järjepidevus ja plaanimine selles mõttes, et varuda piisavalt aega vestlusteks ja suhtlemiseks, nii et ükski osaleja ei tunneks, et teda on kõrvale jäetud, et kellegi seisukohti ei peetaks valeks. Samal ajal säilitada tahtmist ja huvi edasi õppida, kui õpiring on läbi saanud. See eeldab plaanimist ka osalejatel, sest neil peab olema võimalus plaane muuta, kui vajadused muutuvad. Õpiring erineb „lõputust“ vestlusringist ja televisiooni jutu- saadetest, mille peamine siht ei ole tavaliselt teadmiste ammutamine.

Liikmete aktiivne osalus. Liikmete aktiivne osalus, et innustada koostööle, jagatud vastutusele ja tasakaalustatud vestlusele. Ilma selleta ei toimi ükski tõeline õpiring. Liikmete aktiivne kaasalöömine on nurgakivi, millele on rajatud mitte ükski õpiring, vaid ka hoopis tähtsam demokraatia. Inimene õpib kõige paremini, kui ta tohib olla aktiivselt osalev *kaaskodanik*. See on universaalne nähtus. Aga: kui rühm on liiga väike, siis võib olla keeruline mõttekat vestlust käimas hoida. Liiga suure rühma puhul võib kergesti juhtuda, et ainult mõni üksik teeb suu lahti. Õpiringi ideaalsuurus on 5–12 osalejat.

Trükised. Trükiste – brošüüride, ajakirjade, ajaleheartiklite ja teadustekstide – kasutamine on tähtis. Osalejad jagavad omavahel vastutust lugeda kirjalikku materjali ja esitada selle kohta kokkuvõtteid. Trükiseid peaks alati pidama vestluse kui kandva meetodi lisaks.

Kommentaari: Enamik neist „reeglitest“ on ajatud ja universaalsed, aga mõni mõjub küllap vananenult. Sada aastat tagasi, õpiringi algusaegadel, oli trükimaterjali napilt. Tänapäeval võime koguda igasugust (trüki)materjali peaaegu ükskõik kust, alates traditsioonilisest raamatukogust ja lõpetades internetiga, kusjuures viimane ongi paljudele kergem. Nagu juba öeldud, on vestlus ja dialoog õpiringis tähtsaimad õppevahendid ja kirjasõnasse peaks alati suhtuma kui abivahendisse. Nii jäika hoiakut ma enam ei soovitaks. Tänapäeval on loomulikum laadida raamatuid, ajakirju, ajalehti ja muid tekste veebist alla ja saata üksteisele veebi kaudu. Neid võimalusi peab kasutama. Kasutage olemasolevaid info- ja teabeallikaid, aga töödelge, säilitage ja kasutage infot kriitiliselt.

Sõnavabaduse kasutamine dialoogis. Üks demokraatia põhiväärtusi on õigus öelda, mida tahame. Õpiringis – nagu ka mujal – on osalejatel lausa kohustus seda õigust kasutada. Õppimine tekib sinu ja teiste poolt öeldu sünteesis. Meil on demokraatlik õigus rääkida. Meil peaks olema ka vastutus pidada dialoogi.

Osalejate tüübid

Õpiringis osalejad on nagu kõik inimesed. Siin saavad kokku erinevad isiksusetüübid. Ja mis siis sellest? Olen eespool viidanud vajadusele õppida üksteist tundma ja ka end õpiolukorras üksteise seltsis turvaliselt tundma. Aga kui see tehtud, siis märkame, et oleme koos väga erinevate inimtüüpidega, kellel on erinev taust, erinevad eelistused ja hoiakud. Erinevused on ühtaegu rikkus kui ka probleem, eriti õpiringi juhile. Need rikastavad õpet, kui suudame osalejate erinevusi positiivselt ära kasutada. Teisalt öeldakse, et seal, kuhu on kogunenud viis inimest, on vähemalt üks neist õiendaja. Mida temaga peale hakata? Ega ainult õpiringis tule ette, et õpetajad ja juhid peavad erinevate isiksusetüüpidega maid jagama, vaid see toimub ka kooliklassis ja töökollektiivis. Kuna see ei ole õppepsühholoogia käsiraamat, siis ei saa me erinevaid isiksusetüüpe pikalt-laialt kirjeldada. Aga nimetame mõnda, peamiselt selle meenutamiseks ja teadvustamiseks, et õppetöös on tähtis pöörata tähelepanu probleemidele, raskustele ja eelistele, mida kujutavad ühe ja sama laua ümber kogunenud erinevused. Tüübid on meelega pisut karikeeritud.

Latatara. Ta räägib vahetpidamata. Mõnele meeldib oma häält kuulda rohkem kui teisi kuulata. Selleks et kõik saaksid vestluses osaleda, tuleb latatara vaigistada. Ta röövib muidu liiga suure osa ühisest ajast. Loomingulised õppeprotsessid peaksid aga toimuma ilma liiga range juhtimiseta. Kui rühmas on üks või mitu latatara, siis peab juht tekitama mingi struktuuri ja ehk ka „kõnelejate nimekirja“. Mõnikord on sellest abi, kui lasta latataral väitlust juhatada ja anda talle seega ametlik ülesanne teisi rääkima panna.

Õiendaja tugevus on see, et ta ei pea midagi endastmõistetavaks. Aga sel on oma puudus: ta ei saa teisiti, kui peab kõigest probleemi tegema või kõike küsitavaks pidama. Enamasti asjaltult. Ta segab ja takistab. Õiendajat on keeruline kohelda. Tähtis on saada ta oma leeri, talle teatud punktini mööndusi teha, aga mitte kõigega nõus olla. Mõnikord tuleb õiendaja lihtsalt paika panna. Enamasti õiendajad taluvad seda.

Vaikija ei ole harjunud teiste seas rääkima – ka mitte väikeses rühmas. Ta hoiab omaette ja võib olla aktiivne kuulaja, aga õpiringis eelistatakse ju kõigi osavõttu. Nüüd on juhataja ülesanne vaikija vähehaaval vestlusesse tõmmata. Esialgu on parem lasta tal rääkida sellest, mida ta teab teistest paremini – iseendast. Kui ta on oma loo ära rääkinud, sulab ta enamasti üles ja hakkab kaasa töötama. (Üldiselt on muidugi lubatud vahetevahel vaikida ja kuulata.)

Oivik on maailmameister. Ta raputab „õigeid“ vastuseid nagu käisest enne teisi ja kindlasti enne rühmajuhti, tal on vastused juba varnast võtta. Sellise inimese jaoks on õpiring näiliselt maha visatud aeg. Las ta räägib end tühjaks ...

Alandlik hoiab oma küünalt vaka all ja võtab endale teisejärgulise rolli, aga on samas teadlik teiste arvamustest ja võib kommenteerida väga arukalt.

Närvipundar on üdini ebakindel ega julge millegagi riskida, aga sulab aegamööda üles, kui saab aru, et olukord ei ole ohtlik. Muuhulgas on rühmajuhi ülesanne ju tekitada usalduslik atmosfäär.

Liialdaja paisutab üle kõike, mida on kuulnud ja näinud, ja paneb paksult värvi. Enamasti ei mõju see usutavalt. Selliseid inimesi peab kuidagi taltsutama, aga lahendused sõltuvad olukorrast. Nii nagu „oivikul“, võib ka liialdajal lasta end tühjaks rääkida.

Kas veel mõni?

Võiks veel esile tõsta mõnd karikatuuri, aga jäägu need näideteks selle kohta, et kui on kogunenud viis või rohkem täiskasvanut, siis on tegemist paljude isiksusetüüpidega, millega on tähtis arvestada – igas mõttes – ka õpiringi töös.

„Arutleda, vestelda on hädavajalik. Kui sa ei vestle, võid oma veendumuste kütkeisse kinni jääda. Ja võta teadmiseks, et oma veendumusega pole mingit mõtet vestelda...”

Kjerstin Ekman, rootsi kirjanik

ÕPIRINGIDELE SOBIVAD AINEVALDKONNAD

Selles peatükis väidetakse, et mõned ainevaldkonnad, teemad ja erialad sobivad õpiringis õppimiseks paremini kui teised, ning pakutakse ideid teemadeks ja töövormideks neis valdkondades.

Paljud (täiskasvanu)õppega tegelejad leiavad kindlasti, et õpiring sobib ükskõik millise eriala, ükskõik millise teema, ükskõik millise probleemi õppimiseks. Aga kui me tagasi vaatame, tõuseb esile maastik, kus õpiringi kasutati eelkõige siis, kui asi ise ja selle eesmärk oli tihedas seoses, eelkõige seotud idealismi ja aktivismi, vabatahtlikkuse, rahvaliidumise, vabadusliikumise ja radikaalsete poliitiliste vooludega. Õpiring on olnud vahend „rahva harimiseks rahva kaudu“ seitsaadik, kui tööliklass alustas oma vabadusliikumist sada aastat tagasi. Õpiring on osutunud funktsionaalseks naiste vabastusliikumises, karskusliikumises, kohalikes aktsioonides ja ka usuküsimuste arutamisel eelmise sajandi algul. Aga õpiring on osutunud sobivaks ka praktiliste ja esteetiliste ainete, keelte, infotehnoloogia ja muude „neutraalsemate“ teemade õpetamisel. Algul oli sellel poliitiline funktsioon. Hiljem on seda peetud neutraalseks õppemeetodiks. Õpiringi peab saama suhtuda kui õpperuumi, nii subjektiivses kui ka objektiivses mõttes.

Järgnevalt toon paar näidet valdkondadest, kus õpiring võib olla eriti sobilik meetod:

Tervishoid ja eluga toimetulek. Tervishoiu õpiring võib käsitleda rahvatervise või elanikkonna vaimutervise üldisi küsimusi. Miks mitte korraldada õpikampaaniaid, teemaks rahvatervis, ja kasutada kampaania osalejate jaoks õpiringi, et nad saaksid omandada teema kohta rohkem teadmisi, samuti selle kohta, kuidas säärast kampaaniat korraldada. Sisu ja vorm käsi-käes. Õpiring sobib selleks.

Õpiringina võib ka kujutleda mitmesuguseid eneseabirühmi ja vanematerühmi, näiteks koostöös tervishoiuasutustega seotud õppekeskusega, samuti lapsevanemaid, kes tulevad kokku, et üksteist toetada ja vahetada kogemusi ja teadmisi lastekasvatusest.³⁰

Demokraatia ja kodanikuaktiivsus. Õpingid on ülimalt sobivad demokraatia õppimiseks ja demokraatlikult käitumiseks. Õpingi aktiivse liikmena toimib osaleja mikrotasandi demokraatias. Ta õpib võtma vastu otsuseid koos teistega, demokraatlikku juhtimist, kirjutama aruandeid ja referaate, valimist ja hääletamist, tundma enamuse ja vähemuse õigusi jne. Sellist tööd õpingis nimetas pedagoog John Dewey „*learning by doing*“: sa teed ja õpid, õpid ja teed ühtaegu (demokraatiat). Kodanikuaktiivsus on „Euroopa huulil“³¹ ja EL rõhutab selle olulisust oma haridusprogrammides. Kodanikuaktiivsuse aktiivne õppimine on ka demokraatia praktiseerimine ja käsitleb seda, kuidas ühiskond toimib, ja kuidas saab toimida ühiskonnas. Väga soovitatav on korraldada seda tüüpi õpet koos teistega. Õping sobib selleks.

Rahutöö ja konfliktide lahendamine. Vaevalt leidub raamatut või õpetajat, kes suudaks aidata sihile rahutöös ja konfliktide lahendamisel, ka ei aita seda teha üks ja ainuõige õping. Aga õping võib olla meetod, mis võimaldab oma ideid koos teistega katsetada ja saab teha ettepanekuid kohaliku tasandi aktsioonideks. Rahutöö peaks algama igaühest endast: perekonnas, lähikonnas, sõpruskonnas, kolleegide seas ja kogukonnas. Suhtugem õpingi kui ressursi, mida kasutada, et säärast õppetööd süstematiseerida.

Tarbimisküsimused. Kust on pärit toit, mida sööd? Mida see sisaldab? Kus ja kuidas on see toodetud, kuidas sinuni transporditud ja kellele see kasumit toodab? Kas talunikule tootmisahela teises otsas jääb midagi? Kuidas on geneetiliselt muundatud toiduga – kas see meeldib sulle? Kas sa soovid propageerida ja toetada ökoloogilist ja kohalikku toidutootmist? Kuidas sa suhtud muudesse kaupadesse? Kas oled teadlik ja kriitiline tarbija või tahad selleks saada? Kuidas? Tarbijarühm võib olla sobiv koht, kus väidelda ja vastuseid anda – ja pikemas plaanis asuda tegutsema ja seejärel lahendama – siin tõstatatud probleemidele. Selliseid tarbijarühmi võib organiseerida õpingina.

Pereõpe. Kas tead palju näiteid põlvkondadevahelise õppetöö organiseerimisest? Mina mitte. Lapsed on koolis. Üliõpilased on ülikoolis. Töötajad käivad tööajast koolitustel. Täiskasvanud käivad õhtustel kursustel. Eakad käivad pensionäride ühingus. Sellest hoolimata teame,

³⁰ Ühing Täiskasvanud Laste Heaks (varasem Vaimse Tervise Lasteabi) on selles kontekstis sobiv organisatsioon. Neil on muu hulgas ka „muretelefon“, millele vanemad võivad abi saamiseks helistada.

³¹ 2005. a oli EL-is kodanikuhariduse aasta (Citizenship through Education).

et paljud pereküsimused puudutavad kõiki põlvkondi ja need tuleks võtta jutuks ja lahendada ühiselt foorumites, kus kohtuvad kõik vanuserühmad. Selleks soovitan pereõpingi. Neid võivad organiseerida kohalikud ühingud, sotsiaaltöötajad, üliõpilasliidud või muud.

„Family Learning“ on tuntud pigem Inglismaal ja Iirimaa ja selle siht on muu hulgas tugevdada kodu ja kooli vahelist sidet.

Lähikeskkonna parandamine. See ei ole võib-olla kuigi lihtne valdkond, mille kallale asuda. Paljud lähikeskkonnad – eriti linnad – vajavad parandamist ja korrastamist just sellepärast, et paljudel elanikel ei ole selleks ressursse – rahalisi, vaimseid ega hariduslikke. Selleks et asuda säärase ülesannete kallale, peaks keegi olema eestvedaja. Ja on vaja suurt usaldust, et ettevõtmisega ühineda. Selleks et kasutada õpingi säärasel eesmärgil, võiksid eestvedajad olla sotsiaaltöötajad, vabatahtlikud või kohalik omavalitsus. Ja inimesi võiks ringidesse kutsuda sotsiaalbüroo, halduskeskuse või kaubanduskeskuse kaudu. Näiteks tuleb inimene tööd otsima või töökohale kandideerimise avaldust kirjutama, saada abi sotsiaalabi taotlemisel, ja tutvub ühtlasi kohalike kursuste nimekirjaga. Niiviisi võivad kohtumised kohalike ametnikega olla stardiks, mille järgmine samm oleks juba õping.

Lorlei Vargas oli New Yorgis Yonkersis ühe kogukondliku õpingi liige. Ta ütleb: „Me saame väga palju positiivset tagasisidet. Meie töö hakkab lausa oma elu elama.“

Poliitkoolitus. Põhjamaadele on iseloomulik, et ka enamikul poliitilistel parteidel on oma õpiühingud, mis saavad riiklikku toetust, et organiseerida õpinge ja kursusi, mille eesmärk on seotud partei organisatsiooni või poliitikaga, kursusi nende poliitilistele esindajatele või poliitilise programmiga seotud tööks. Seda tööd organiseeritakse enamasti õpingina parteiliikmetele. Üks organisatsioon, mis on töötanud ja töötab endiselt vist kõige süstemaatilise-malt õpingides, mis on seotud parteipoliitiliste programmide, organiseerimise ja eesmärki-dega, on Keskpartei Haridusühing.³²

Mittetulundusühingute asutamine ja/või töö vabatahtlikuna. MTÜ-de juhatuse koosolekud meenutavad õpinge. Kui sa plaanid kellegagi uut MTÜ-d asutada, siis võib olla hea mõte koguda õpingi mõtte algatajad – ütleme 10–12 inimest – ette valmistatud õppekavaga, mis käsitleks ühingu algatamist, sisu ja kestust. Siin võib paika panna MTÜ eesmärgid ja jõuda neis

³² Keskpartei Haridusühing koosneb liikmesorganisatsioonidest Keskpartei, Keskpartei Naistekogu ja Keskpartei Noortekogu. Haridusühingus, mis on seotud teiste parteidega, on AOF Norge, Parempartei Haridusühingu Õhtukool, Eduerakonna Haridusühing, Kristliku Rahvapartei Haridusühing, Sotsialistlik Teabeühing ja Vasakpartei Teabeühing. Nende seast eriti AOF ja Õhtukool on hoopis aktiivsemad väliskoolituste pidajad kui parteisiseste ringide organiseerijad.

kokkuleppele. Tehke üheskoos plaan. Jagage omavahel ära ülesanded, mida plaanitud perioodi jooksul lahendada, ja seadke üksteisele tähtajad, millal erinevad ülesanded peavad olema lahendatud või ette kantud. Tehke seda õpiringis.

Võõrkeeleõpe. See on vahest julge mõte, aga olgu peale. Keeltekoole on ju palju: mõni eelistab tuupimist, teine reaalses keelekeskkonnas viibimist ja selles riigis kursustel käimist, kolmas kommunikatiivset õppemeetodit, õppides keelt suhtlusolukorras, dialoogi pidades. Siin jõuamegi õpiringi tuuma, dialoogi juurde. Väike 10–12 osalejaga rühm koos juhendajaga – võime teda nimetada ka õpetajaks –, toimiks keelekursusel väga hästi õpiringina. Teame palju näiteid sellest, eriti haridusühingute päevilt. Mõni aasta tagasi külastasin õpiringi Stockholmis. Osalejad pidid õppima rootsi keelt, mida mitte keegi enne kursust ei osanud. Peaaegu kõik rääkisid erinevat keelt, pärinesid eri riigist ja kultuurist. Tore oli näha, kuidas rühmajuht – keeleõpetaja – suutis osalejatele keelt õpetada, innustades neid rääkima ja suhtlema – rääkima üha enam rootsi keeles.

Muusikaringid. Veel üks Rootsis-käik näitas, kui agaralt kasutatakse õpiringi kompetentsuse ja rõõmu tekitamiseks erinevates muusikažanrides, eelkõige rokis. Öeldakse, et suur hulk noori, kes on õppinud musitseerima õpiringis, on üks põhjus, miks Rootsi popp, ballaad ja rokk on rahvusvaheliselt nii kuulsad. Leiame sama ka Norrast: õpingid koorilaulus, puhkpillimängus ja muudes muusikavormides. Siit tulevad õppurid kultuuri- ja muusikakoolidesse ja ülikooli muusikaerialale. Paljud andekad muusikud, õpetajad ja dirigendid on alustanud oma karjääri mõne muusikaorganisatsiooni õpiringis.

Pikk-pikk nimekiri ... Võiks tuua veel palju näiteid, aga ehk inspireerib ja stimuleerib see peatükk juba piisavalt omaalgatust ka siis, kui mitte just *kõike* ei tehta puust ja punaseks ... Ehk oleme ettepanekute tegemisega juba liigagi kaugelt läinud; üks õpiringi tunnus on ju see, et see peab meetodilt olema loominguine foorum, kui osalejad *ise* pakuvad välja uusi ideid, mitte ei istu juba kaetud laua taha.

„Mitte kõik, mida saab loendada, ei loe, ja mitte kõike, mis loeb, ei saa loendada.”

Albert Einstein

KUIDAS ÕPIRING TÖÖTAB?

Alljärgnevat mudelit (joonis 2) võib vaadata kui kokkuvõtet õpiringi töötamisest: kogemus sisse, uued teadmised välja! Mudel selgitab järgnevat:

1 Teadmiste panus

Tunnustamine ja heakskiit, et osalejad toovad õpiringi kaasa teadmisi, kogemusi, mõtteviise ja kompetentsust, ongi vundament – selle ühine aluspõhi –, millelt õpingud peaksid algama. Need teadmised toimivad nagu õpiringi tehtud panus mitte ainult alguses, vaid kogu õppeprotsessi jooksul. Kõik teavad midagi, ka enne õpiringi tulekut.

2 Dialoog, kogemus, tasakaal, lugupidamine ja võrdsus

Lisaks varasematele teadmistele tulevad osalejad õpiringi teatud suhtlusoskustega (dialoog) ja erinevate varasemate kogemustega. Alguses peavad rühmajuht ja osalejad ühiselt looma õhkkonna, mida iseloomustaks lugupidamine, tasakaal ja võrdsus. Rühma õppetingimustele on säärane õhkkond koos suhtlusoskuste ja osalejate kaasa toodud kogemustega väga oluline.

3 Õppekava

Enamikul õpiringidel on õppekava. See võib õpiringiti erineda ja sõltub sellest, kas ring tekkis spontaanselt või on see eelstruktureeritud. Paljudel õpiringidel võib olla kasulik jagada tööeesmärgid õpieesmärkideks (millist teadmistealast kasu ja uut kompetentsust ring taotleb?), hoiakueesmärkideks (kuivõrd tahab ring taotleda osalejate hoiakuid muuta, näiteks demokraatlike väärtustega seoses?) ja/või ühiskondlikeks eesmärkideks (kuivõrd tahab ring taotleda lähikeskkonna, uute sotsiaalsete suhete, uute sõpruste arendamist?).

4 Abivahendid

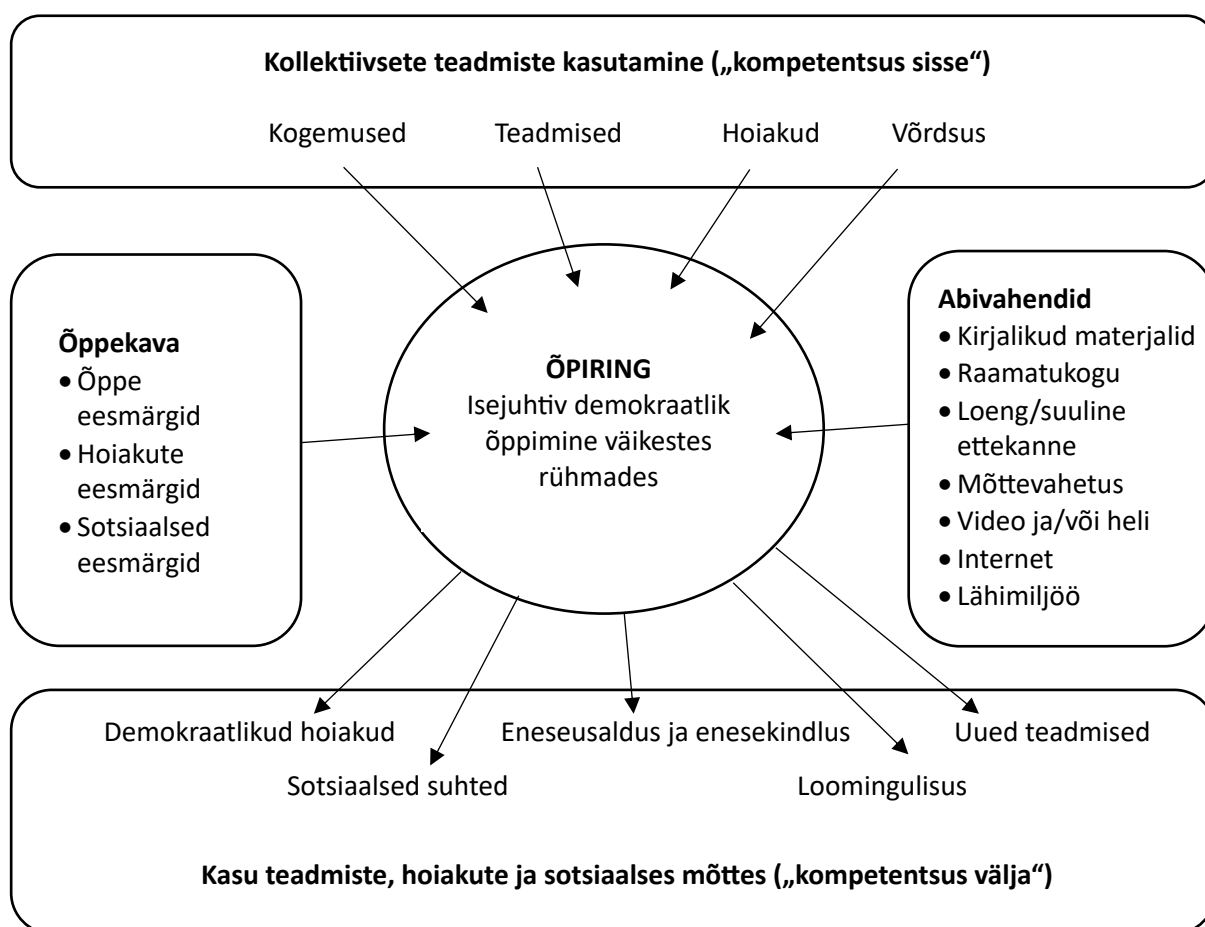
Mõni õpiring ei pruugi väljastpoolt üldse „abi“ vajada, samal ajal kui teistel on erinevad „sisendi“-vajadused. Õpiring otsustab toimumise jooksul ise, milliseid (pedagoogilisi) abivahendeid vajatakse. Need võivad olla tavapärased abivahendid, nagu raamatud, videod, filmid, ettekanded, ekskursioonid, veebipõhised andmebaasid jne.

5 Ringi olemus

Kõigi osaluse, ideede ja kogemuste põhjal, mis ringi tuuakse, valitud abivahendite ja struktureeritud õppekava põhjal areneb õpiring välja ja teostub, muutudes autonoomseks, isejuhtivaks, dialoogil ja võrdsusel põhinevaks õpperühmaks.

6 Kasu

Mis sellest kõigest välja tuleb? Millist kasu saavad osalejad? Enamasti seda ette ei tea. Aga hea ring on kindlasti kasutanud optimaalselt kõiki sisendeid, dialoogi, õppekava ja abivahendeid, mistõttu eeldame, et midagi sellest koorub. Kasu võib olla otseselt ja kaudselt tulutoov ja rohkem või vähem eeldatud või plaanitud. Õpi-, hoiaku- ja sotsiaalsed eesmärgid võivad täituda täielikult või osaliselt. Näiteks on inimene saanud mingi teema kohta uusi teadmisi, teadvustanud oma demokraatlikke hoiakuid paremini, saanud suuremat enesekindlust, loomingulist tõuget ja seadnud sisse pikaajalised partnerlussuhted. Õpiring on pakkunud tulu (instrumentaalne eesmärk) ja isiklikku kasvu (eksistentsiaalne eesmärk).

Joonis 2: Kuidas õpiring töötab – mudel

ÕPIRING ALGUSEST LÕPUNI

- 1 Sul on ülesanne, probleem, vajadus teada saada.
- 2 Sa püstitad eesmärgi, mida tahad saavutada ja kuidas kavatsed sinna jõuda.
- 3 Sa esitad selle mõtte inimeste rühmale, keda juba tunned, või püüad leida mõttekaaslast väljastpoolt.
- 4 Sa kogud ja valid välja rühma liikmed.
- 5 Sa kutsud nad esimesele kokkusaamisele – sinu poole koju, töökohta, kohvikusse või mõnda avalikku kohta.
- 6 *Esimesel kokkusaamisel* tutvute üksteisega.
- 7 Esimesel kokkusaamisel arutate läbi eesmärgid, tegevuskava, ülesanded ja õppetöö hindamisviisid.
- 8 Esimesel kokkusaamisel lepite kokku eesmärkides, tegevuskavas, ülesannetes ja selles, et tööd hinnataks selle käigus (protsessi hindamine) ja lõpus (lõpp-produkti hindamine).
- 9 Esimesel kokkusaamisel valite õppematerjali, õppemeetodid ja otsustate, kuidas tegevus peab kulgema.
- 10 Lepite kokku kohtuda näiteks viiel korral.
- 11 Sa ei unusta kohvipausi.
- 12 Esimese kokkusaamise lõpus jagad mõned ülesanded järgmiseks kohtumiseks.
- 13 *Teisel kokkusaamisel* arutate läbi, mida keegi on eelmisest korrast saadik ette valmistanud ja sellest johtuva arutelu käigus otsustate edasise töö üle.
- 14 Te ei unusta kohvipausi ja saate üksteisega paremini tuttavaks.
- 15 Kordamööda kirjutate kohtumiste ja töö päevikut. Esimesel kokkusaamisel võtad selle ülesande enda peale.
- 16 Teise kokkusaamise lõpul jagate ära töö, mida järgmiseks korraks ette valmistada.
- 17 *Kolmandal kokkusaamisel* vaatate läbi ettevalmistatud materjali, arutate seda ja püüate jõuda üksmeelele, kuidas ühiselt edasi liikuda, milliseid teadmisi vajatakse, milliseid töömeetodeid kasutada jne.
- 18 Selle arutelu tulemus on ettevalmistused järgmiseks kokkusaamiseks. Otsustate, et peate tegema „välitööd“ ja mõned osalejad saavad ülesande valmistada ette järgmine kokkusaamine.

- 19 *Neljandal kokkusaamisel* kogud kokku kõik seni esitletud teadmised, kaasa arvatud nende liikmete ettekanded, kes on hankinud materjali väljastpoolt.
- 20 Sellel kokkusaamisel jagad rühma väiksemateks töörühmadeks ja püüad lisaks vormistada seni omandatu kirjalikult.
- 21 Pärast seda arutate, kui kaugele te püstitatud eesmäärke silmas pidades olete jõudnud ja kui palju teil veel teha on jäänud.
- 22 Te ei unusta kohvipausi.
- 23 Neljanda kokkusaamise lõpus annad ülejäänud teabe hankimise ülesande, mis tuleb enne viimast kokkusaamist ära teha.
- 24 *Viiendal ja viimasel kokkusaamisel*, kui teil on õpiringi teemal üldine arutelu ja viimased ettekanded, võtate kõik kirjalikult kokku (päevik) ja alustate tööd ülevaatega (uutest) teadmistest, mis töö tulemusel omandati.
- 25 Sellel kokkusaamisel arutate vajadust edasiste kokkusaamiste järele. Leiate, et tõmbate pärast seda kokkusaamist tööle (esialgu) joone alla.
- 26 Viimase kokkusaamise lõpus on teil ühine arutelu õpiringi kasutegurile hinnangu andmiseks.
- 27 Kui tegu on sellise õpiringiga, mis vastab kõigile ametlikele täiskasvanuõppe nõuetele, kontrollite nüüd, kas kõik aruandlusdokumendid, kohalolijate nimekirjad ja õppekava on korrakohased jne. Seejärel saadate täidetud ja allkirjastatud dokumendid (arvatavasti elektrooniliselt) peaorganisatsioonile/haridusühingule.

Ja pärast seda, viimase kokkusaamise lõpul, peate peo, mille olete kuhjaga ära teeninud!

„Ja siis jõuate vahest järeldusele, et peaksite alustama uut õpiringi ... Selge see, et inimene unustab aina enam. Aastatega juhtub nii kõigiga. Aga kõik muutub siiski kogemuseks.”

Thea Blichner, norra õpiringi 50-aastase staažiga liige

ÕPIRING JA TULEVIK

Selles peatükis püüan teha kokkuvõtte ja suunata pilgu ettepoole.

Ühingutes, töökohal, naabruskonnas ja inimeste hulgas, kes jagavad samu väärtusi ja huve, leidub tänapäeval lugemis-, õpi- ja väitlusrühmi, mis on organiseeritud paljuski nagu õpingid, aga neil on teine nimi või ei olegi nime. Need võivad olla tunnustatud õppe- ja koostöömeetodid ja neid kasutatakse paljudes kultuurides nii ametlikult organiseeritud õppes kui ka vabaõppes.

Kas saame siis öelda, et õpiring on ainulaadne?

Ainulaadselt skandinaavialik on viis, kuidas õpiring on seotud filosoofia ja väärtustega, millel põhinevad ideelised ja vabatahtlikud organisatsioonid, pika rahvahariduse traditsiooniga, meetodi üldise heakskiiduga ja samal ajal demokraatia mehhanismiga.

Põhjamaade traditsiooniliselt tugevas rahvahariduses on õpiringil olnud lausa „püha“ maine, mistõttu selle kohta on esitatud vähe kriitilisi küsimusi. Õpiringi on vähe uuritud. Suur osa kirjandusest, mida leiame, on peamiselt kiidulaul meetodile ja traditsioonile. Mõned uurimused peavad siiski õigeks kriitiliste küsimuste esitamist. Hallgjerd Brattset (NVI 1982), Jan Byström (1976), Borgström, Gougoulakis ja Höghielm (1998) ja Laginder et al. (1996) on õpinge mitmest küljest valgustanud.³³ Brattset ja Byström leidsid muu hulgas, et paljudes õpingides ei olnud osalejate mõju nimetamisväärtus ja need töötasid täpselt nagu klassiõpe.

Õpiringiga manipuleerimine

Edaspidi peame ette vaatama, et ei tuleks tagasi mõningad 1970. aastate õpingid. Ka õpiring – nagu enamik teisi õppemeetodeid – *võib* olla manipuleeriv ja seda *võib* ära kasutada ajupesuks. Nii on juhtunud ja juhtub kindlasti ka edaspidi. Näiteks kui revolutsioonilised grupeeringud tahtsid Norras 1960ndate lõpus ja 1970ndate algul oma liikmed „päästa“ – tookord

³³ Käesoleva raamatu maht on liiga piiratud, et seda uurimust tutvustada. Huvitatud lugejad võivad tutvuda allikatega. Vt kasutatud kirjandust raamatu lõpus.

Mao Zedongi marksismi-leninismi abil –, valiti meetodiks õpiring. Kui usuliikumised valisid 20. sajandi alguse Inglismaal õpiringi, siis samuti selleks, et rohkem hingi päästa. Kavatsused olid õilsad, aga autoritaarse ja karismaatilise juhi käes võib õpiring muutuda manipulatsiooni, ajupesu ja kihutuskõnede tribüüniks. Need õpingid olid teatud mõttes juba ette kindlaks määratud. Väitluste ja küsimuste peamine siht oli jõuda välja vastusteni, mis olid ette antud – „õigete vastusteni“ –, olgu tegemist poliitika või religiooniga. Mõistagi ei ole õpiringi õppemeetodina kasutamine „keelatud“ ka siis, kui tahate jõuda soovitud vastuseni, aga vaevalt saab seda nimetada ideaalseks õpingiks.

See raamat hoiatab autoritaarse stili ja juhtimise eest.

Tagasiminekest tagasitulekuks

Õpiringi kui traditsiooni ja meetodi – nagu määratleb see raamat – populaarsus on viimasel 15–25 aastal kahanenud. Süüdi on mitu tegurit. Võimust võttev pragmaatiline tasuvusanalüüsil põhinev suhtumine õppimisse (st igasugust õppimist peab saama hinnata majandusliku kasumlikkuse seisukohast) on nihutanud fookuse niinimetatud tõhusamatele ja kergemini mõõdetavatele õppemeetoditele, näiteks ettevõttesisestele eritellimusel kursustele ja IT-l põhinevatele kursustele. Õpinge, mille rõhuasetus on küpsusel, mõtestamisel ja dialoogil, peetakse kvalitatiivseks õppimisviisiks, mida ei ole alati kerge mõõta eelnevalt paika pandud tulemusmõõduga. Selles mõttes on õpiring õilis õppemeetod.

Aga näeme ka õpiringi uuenemise tendentse. Praegu on õpiringi kui pedagoogilise meetodi vastu tärganud suurem huvi Inglismaal, USA-s, Lõuna-Aafrikas ja Sloveenias, kus on soov vaadelda seda meetodit kriitiliselt ja konstruktiivselt.

Samuti innustatakse ühes firmas, Master Management International Norge AS, „osalejaid istuma väikestes rühmades, maksimaalselt 6–8 inimest iga laua taga. Pandagu tähele rühma suuruse tähtsust. Kogemused ja uuringud on näidanud, et kui mõnes rühmas on osalejate arv üle kaheksa, siis jäävad mõned rühmaliikmed passiivseks. (...) On tähtis, et kõigil osalejatel tekiks tunne, et neil on teistele midagi anda (...)”³⁴ See ongi ju õpiringi idee oma parimal kujul.

Norra täiskasvanuõppes juurutatakse nüüd õpiringi kui kolmandat õpiareeni, eriomast ja tõelist pedagoogilist keskkonda, mis erineb koolist (esimesest areenist) ja töökohast (teine

³⁴ Seminari ideedest kursuste juhtimise kohta ettevõttes, Master Management International Norge AS, Jan H. Heitmann.

toimimisväli).³⁵ Rõhutatakse õpiringi tugevust paindliku ja taskukohase õppevormina. Nähakse, et sel on võimalus spontaanseks tekkeks. See võib toimuda inimese kodukohas. Ja lõpuks on see meetod, kus osalejaid peetakse võrdseks ja väärtustatakse kogemustel põhinevaid teadmisi.

Inimene, kes tuleb õpiringi lootuses, et saab seal lõdvaks lasta ja rahus loengut kuulata, tuleb asjatult. Õpiringis peab ta vastutama enda ja teiste õppimise eest, aga üheskoos mõttekaaslastega. Paljudele see ei sobi, aga paljudele siiski sobib. Seepärast pole põhjust vaikida maha, mida õpiring tegelikult taotleb.

Õpiring on nõudlik ja töömahukas. Mida aktiivsemalt selles osaled, seda suuremat kasu saad. Sa õpid õpetama. Ja niiviisi ka õpid.

³⁵ Borgström et al. raamatus „Lärande i studiecirkel – en studie av en pedagogisk miljö“, Lärarhögskolan i Stockholm, 1998.

KIRJANDUS JA VIITED

- Andersson, L. Andersson L., Laginder A.M. Larsson S., Sundgren G. Cirkelsamhället – Studiecirkelars betydelse för individ och samhälle, Stockholm 1996.
- Arvidson, L. På rett kurs uten statlig styring – Folkeuniversitetets historie, Trondheim/Linköping 1998.
- Arvidson, L. Circlar i rörelse, Mimer, Linköping, 1996
- Bau-Madsen, J. Study Circle: the workshop of democracy, Folkevirke, København 2000.
- Bjerkaker, S. VoksnesLæring – voksenopplæring sett i lys av politikk, pedagogikk og forvaltning, Universitetsforlaget, Oslo 2001.
- Bjerkaker, S. Og Hoel, K. Voksenlæreren, Friundervisningens Forlag, Oslo 1989.
- Björklund, Bengt, Å være lærer for voksne, norrakeelne væljaanne, Cappelen, Oslo 1984.
- Blid, H. Learn and act with Study Circles, Books-on-Demand, Stockholm 2000.
- Borgström, Gougoulakis & Höghielm, Lärande i studiecirkel – en studie av en pedagogisk miljø, The Stockholm School of Education, 1998
- Brattset, H., Hva karakteriserer studieringen?, Norsk voksen pedagogisk institutt, Trondheim, 1982.
- Byström, J., Alla „studiecirklar“ blir inte studiecirklar – Studiecirkeln som pedagogisk situasjon, Stockholm 1976.
- Båtnes, P.I., Artikkel: Studieringen – en tredje arena for læring, Oslo 2002.
- Freire, Paulo Pedagogy of the Oppressed, Penguin Books, London 1996 (ka taani ja norra keeles).
- Habermas, Jürgen, Kommunikativt handlande, Daidalos, Göteborg 1988.
- Hansen, Finn Thorbjørn, Den Sokratiske Dialoggruppe, Gyldendal, København, 2000.
- Johansson, I., För folket och genom folket, ABF, Stockholm 1994.
- Junk, Robert og Müllert, Norbert R., Håndbog i Fremtids-Værksteder, Politisk revy, København 1984.
- Lønstrup, Brita, Teaching adults – with openness, Nordic Folk Academy, Gothenburg/Riga 2002.
- Nordisk Ministerråd, Gulltavlene i gresset – Livslang læring for alle, København 1995.
- Nordland, Eva Gruppen som redskap for læring, Gyldendal, Oslo, 3. opplag 2004.

- Oliver, Leonard P. Study Circles: Coming together for personal growth and social change, Seven Locks Press, Washington D.C. 1987.
- Rogers, Alan What is the difference? A new critique of adult learning and teaching, NIACE, Leicester, 2003.
- Schaaning, Espen Vitenskap som skapt viten, Spartacus Forlag, Oslo 1997.
- Schaaning, Espen Modernitetens oppløsning – sentrale skikkelser i etterkrigstidens idéhistorie, Spartakus, 3. utgave, Oslo 2000.
- Skjold, Mauritz og Aastrom, Eva «Studiecirkeldemokrati» ABF, Stockholm 1990.
- Svedberg, Lars Gruppepsykologi – Om grupper, organisasjoner og ledelse, Abstrakt Forlag, Oslo 2002.
- The Study Circle Method (4 booklets; A presentation of The study circle method, Guidelines for introducing the study circle method in an organisation, Study circle leaders training & reference manual and How to write study material for study circles), Studieförbundet Vuxenskolan, Stockholm, 2000–2002.
- Lov om Voksenopplæring, UFD, Oslo 1976.

Õpiring – organisatsioonide töövorm

„Tänapäeval on õpiring kõige tavalisem vahend töötajaskonna koolitamiseks. Vabalt valitud õppemeetodid on teinud selle täiskasvanute harimiseks kõige sobivamaks. Õpiringis pole õhtukooli paindumatust, kooli alatooni, mida paljud, eriti vanemad töötajad, kardavad, loengukuulamise passiivsust ega väitlusklubi sihitut mokalaata. Kui õpiring töötab sihipäraselt – eelistatult mingil kindlal teemal –, saavad selles kokku kõik loengute, kooli ja väitlusklubi head omadused.“

AOF-i esimene aastaaruanne, 1932

LISA

Õpiringi ajalugu

Õpiring tekkis poliitilistel põhjustel. Lääne-Euroopas oli tööstusrevolutsioon kestnud mitukümmend aastat ja oli tekkinud arvukas tööliklass, mis oli valmis endale teadvustama oma õigusi ja nõudmisi ühiskonnas.

Õpiring on Põhjamaades juba üle saja aasta kasutusel kui rahvahariduse ja liberaalse täiskasvanukoolituse traditsiooniline meetod. Õpiring oli demokraatlik ja emantsipeeriv õppemeetod, kuna oli avatud ja kättesaadav täiskasvanutele, eriti tööliklassile ja rahvalikumistele. Selle tippajal, 1915. aasta paiku, osales 15 000-s USA õpiringis 700 000 inimest. Tööraha-, ühistu- ja karskusliikumise tegelased tõid idee Rootsi, soovides oma liikmeid koolitada. Kuigi õpiring USA-st peaaegu kadus, on see seitsaadik olnud kogu aeg olemas Skandinaavias, vahest kõige enam Rootsis.³⁶ Seal registreeritakse aastas enam kui 300 000 õpiringi. Nagu Norras, antakse ka Rootsi õpiringidele reeglitekohast majanduslikku abi, aga riik neid ei kontrolli. Skandinaavias on traditsioon kasutada õpiringi õppemeetodina, kui tahetakse töötada lähikeskkonna ja kogukonna arenguga seotud küsimustega. Ringi liikmed on enamasti aktivistid, kes omanda-

³⁶ Rootsis on õpiring haridusühingute kursuste üldmõiste ega tähenda alati sama õpiringi, millele käesolev raamat keskendub.

vad õppetöö kaudu märgatava mõjuvõimu. Viimastel aastatel on tärnanud uus huvi õpiringi vastu ka USA-s.³⁷

Õpiringiliikumine toimus alt üles, rohujuure tasandil – seoses rahvaliidumise, eriti tööliikumisega, mis muutus Põhjamaades jõulisemaks 20. sajandi algul. Õpiringiliikumine oli reaktsioon võrdlemisi elitaarsele (ülalt alla) suhtumisele rahvaharidusse ja täiskasvanuõppesse, mis kujunes välja 19. sajandi keskel, kas või nn töölisakadeemiates. Viimaste asutajad olid 19. sajandi teisel poolel Põhjamaades radikaalsed haritlased, kes soovisid, et tööliklassil tekiks loengute ja ettekannete abil võimalus teadmistele ligi pääseda. Õpiring oli hilisem nähtus kui „rahvaülikoolid“ Prantsusmaal³⁸, Inglismaal³⁹ ja Skandinaavias. Töölisakadeemiad ja rahvaülikoolid olid filantroopilised õppeasutused, mis olid kantud ideest, et need, kellel on teadmised, peaksid kasutama oma (vaba) aega selleks, et jagada teadmisi vaestele.

Õpiring tahtis muud. Ideaal oli teadmiste kasv alt üles. Rootslane Oscar Olsson⁴⁰, Skandinaavia õpiringi „rajaja“, väljendas seda nii: „Tööraha vabadusvõitlus olgu tööraha enda teha“. „Rahvale, rahva kaudu“ muutus poliitiliseks loosungiks, mis iseloomustas õpiringi ja täiskasvanuõppe süsteemi Skandinaavias palju aastaid.

Enamasti peetakse õpiringi sünniaastaks 1902. aastat, kui Oscar Olsson rahvusvahelise vabamüürlaste ordu karskusliikumise loožis Lundis, Skånes, esimese rühma asutas ja selle *õpiringiks* nimetas.

1902. aasta aprillis avaldas Oscar Olsson Rootsis karskusliikumise ajalehes Reformatorn kaks artiklit tagasihoidliku pealkirjaga „Õppeküsimumest“. Artiklid sisaldasid ettepanekuid, millist mudelit ja organisatsioonivormi võiks karskusliikumise teavitustöös kasutada. Õpiringi tegevuse eesmärk on, kirjutab ta, aidata kaasa kasuliku teabe levimisele rahva hulgas, jagada teadmisi karskusküsimuste kohta ja teha haridustööd õppekursuste, plaaniliste loengute ja rahvaliku kirjanduse levitamise teel.

Õpiringi tuli organiseerida ja sellega töötada järgmiselt:

³⁷ The Study Circle Research Centre, New York.

³⁸ Université Populaire

³⁹ Inglismaal oli nende rahvaülikoolide nimi University Extension ja hiljem University Extra Mural Studies, ülikoolide välja pakutud akadeemilised loengud väljaspool „oma müüre“. Norras rajati esimene rahvaülikool Oslos 1864. a üliõpilasühingu vabaõppena.

⁴⁰ Oscar Olsson sündis 1877. a Skånes kingsepa peres. Ta õppis Lundis filosoofiat ja töötas Karlstadis ja Linköpingis õpetajana. Temast sai ka sotsiaaldemokraat ja parlamendi liige ja ta kirjutas mitu raamatut hariduspoliitikast ja rahvaharidusest.

„Seal ei tohi olla vähem kui viis ja parem, kui ei oleks rohkem kui kolmkümmend liiget, vähemalt mitte palju üle selle. Kui arv tõuseb neljakümneni, tuleks ring jagada pooleks. Mõlemale ringile ostetakse vähemalt niisama palju raamatuid, kui on ringis osalejaid, parem, kui veel paar eksemplari lisaks, vähemalt brošüüre, ja eriti siis, kui liikmeid on vähe. Ostetud raamatud peaksid esindama nii paljusid haridusharusid kui võimalik, olema väärtuslikud teosed aimekirjandusest, religioonifilosoofiast, riigi- ja ühiskonnaõpetusest, ajaloost, ja kindlasti peaks olema esindatud ka ilukirjandus. On endastmõistetav, et kirjandust soetades ei tohiks karskuskirjandus jääda kahe silma vahele. Samal ajal peaks silmas pidama ka tervikut, nii et näiteks mingit teemat valgustataks igakülgset, olulist kirjanikku loetaks laiemas kontekstis jne.

Ring töötab aasta ringi ja raamatud käivad käest kätte, nii et iga liige saab iga raamatu enda kätte lugeda umbes kaheks nädalaks, sõltuvalt raamatu paksusest kas natuke pikemaks või lühemaks ajaks. Igasse raamatusse on kleebitud paber, kuhu kantakse liikmete nimed raamatu saamise järjekorras. (Siin näitab Olsson pilti sellest paberist). Selle ära kiri – koopia, nagu me nüüd ütleme – jääb õpijuhi kätte kontrolli mõttes.“ ...

Edasi kirjeldab ta, kuidas raamatuid valida ja kätte jagada, millised on õpijuhi ülesanded jne. Aga kindlasti tundub paljudele õpiringi osalistele Norras tuttav järgmine:

„Esimesel kokkusaamisel otsustab ring, mitu korda kohtutakse, vähemalt korra kuus, ja millal täpselt. Muudatusi võib ette võtta kokkusaamisel, kus on kohal vähemalt kaks kolmandikku liikmetest. Nendel kokkusaamistel tehakse ettekandeid ringis aasta jooksul loetud kirjanikest ja nende teostest, aga erilist tähelepanu pööratakse neile töödele, mida sel puhul ringis loetakse. Sobivaid lektoreid kutsub õppejuht, kas ringi osalejate hulgast või väljastpoolt. Arutelu pärast loengut on mõistagi soovitatav. Üldiselt korraldatakse kokkusaamised õpiringi soovil ...

Õpiringi ei saa laiali saata, kui viis osalejat soovivad tööd jätkata. Õpiringi rahalisi vahendeid võib kasutada ainult ruumi üüriks, raamatute soetamiseks ja õpetajate ja lektorite tasuks. Neis raamides võib õpiring korraldada oma tööd, nagu heaks arvab. Niisugune näeb välja organisatsioon, mis minu ettekujutuses edendab haridustööd meie riigis ... Iga õpiring peab töötajale saama otsekui valgustavaks karjaseks, samaväärseks rahvaülikooliga.“⁴¹

⁴¹ Autori tõlge rootsi keelest norra keelde Oscar Olssoni sõnastust püüdlilikult säilitades.

Oscar Olssoni arvates on õpiringile kui meetodile kõige iseloomulikum see, et see tegutseb õpetajatest sõltumatult, põhineb erialakirjanduse lugemisel ja kasutab kandva meetodina vestlust ja arutelu. Tema õpiringi definitsioon on selline: *Sõpruskond, mis koguneb ühist huvi pakkuvate probleemide või ülesannete arutamiseks.*⁴²

Sellest kirjeldusest johtus, et juht pidi olema osalejatele pigem teejuht kui traditsiooniline õpetaja. Seepärast võeti kasutusele ka terminoloogia, mis kehtib ikka veel: liikmed või osalejad, mitte õpilased või üliõpilased, ringijuht või rühmajuht, mitte õpetaja, ring või rühm, mitte klass, kokkusaamised, mitte tunnid. Sellist terminikasutust peetakse ikka veel väga tähtsaks, muu hulgas ka seetõttu, et õpiring ei assotsieeruks osalejatele varasemate alandustega või muude halbade kogemustega koolis.

Algselt olid õpiring ja rahvaliidumised lahutamatud mõisted. Oscar Olssoni ring on näide tihedast sidemest, mis on alati eksisteerinud rahvaliidumiste ja õpiringi vahel, ja ka sellest, et mitteametlikul täiskasvanuõppel on olnud tihedad sidemed Skandinaavia vabatahtliku sektoriga. Õppetegevuse eesmärk oli propageerida sotsiaalset muutust vastavalt – eriti – tööliikumise väärtustele. Seetõttu võib täiskasvanuõpet kirjeldada kui poliitiliste eesmärkide saavutamise tööriista ja õpiringi kui nende teostamise meetodit.

Seda, et õpiringi saab suhtuda kui õppemeetodisse ja demokraatia tööriista, kirjeldab ka tollase Rootsi peaministri *Olof Palme* ütlus, kui ta oli 1960ndate aastate lõpul haridusminister: „Rootsi on ülimal määral õpiringidemokraatia“.⁴³ Selle ütlusega viitas Palme niinimetatud rahvaliidumiste tugevale mõjule, mida need avaldasid poliitilisele arengule ja Põhjamaade heaoludelile. Ta pidas silmas, et Põhjamaade demokraatia- ja heaoludel toetub suurel määral rahvaliidumise õppemeetodile – õpiringile.

⁴² Henry Blidi tsitaat, Stockholm 2000.

⁴³ Olof Palme kasutas säärast sõnastust mitmel puhul, muu hulgas oma kõnes Põhjamaade Rahvaakadeemia avamisel Göteborgis 1968. a.

ISBN 978-9916-4-2205-2

9 789916 422052